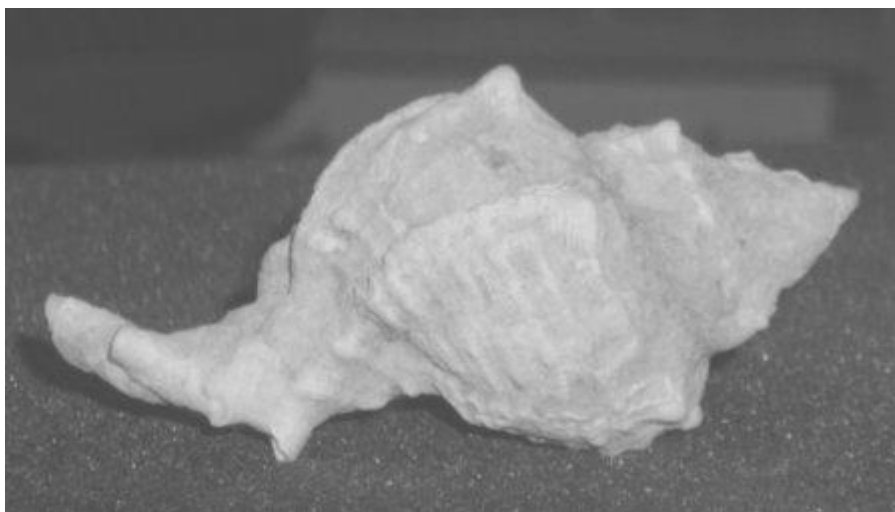

להבדיל
בין תבלת לארגמן

תגובה

ובירור דברים

בדבר חלזון ה"פורפורא"

ה"פורפורה"
Murex trunculus
ארגמון קהה-קוצים

מכון דרך התורה עפ"י המקורות
טלפקס 025815613
דוא"ל a025815613@gmail.com

הקדמת המפיצים

לזיכוי הרבים, לדורשי האמת ואוהבי השלום

ראינו חובתינו נכון להפיץ בבי מדרשא את איגרתו של הרב שלמה טיטלבוים שליט"א מחבר ספר "לולאות תכלת" אשר נתבקש לחבר כתשובה לקונטרס הנקרא "בין תכלת לארגמן" שיצא חוצץ נגד קיום מצוות עשה ובדאורייתא עסקינן הכא, ויהא רעווא קמיה שמיא שיתקבל מילי בדקהל ד' עושי רצונו יתב', רק זאת נוסיף על מכתבו אחת לגבי "לא תסור" הנה המעיין היטב בדף הראשון במס' הוריות יבין כי מצוות "לא תסור" גם היא יש לה כללים ופרטים המסורים לנו מדור דור. ובפרט כאן שאין מי מרבתינו שאסר לילך עם תכלת ואדרבא ישנם מגדולי הוראה שמצדדים בעד. (ועיין עוד בסוף מכתבו). שנית לגבי "חדש אסור מן התורה" להוזהר ידוע כי ישנם יהודים יר"ש שאוכלים חדש ולא רוצים להקפיד על אכילת ישן בגלל "חדש אסור מן התורה" שלא לשנות ממנהגם!!!! הרי החתם סופר הכריז הפתגם "חדש אסור מן התורה" כנגד הניאולוגים הכופרים והרפורמים שרצו לעקור התורה והביאו אל תוך ביה"כ מנהגים שלקוחים מן הגויים ומה לזה ולעינינו שאין זה חדש כי אם מחזיר עטרה ליושנה. וכהקדמה, עיקרי הדברים ותמציתם לאמץ את הנגלה לנו כחלזון האמיתי אשר בשם "פורפורה" יקרא.

- ראשית נציין כי תכלת הפורפורה הוא כיום התכלת היחידה שנצבע מדם של חלזון ללא עוררין ולא היה מעולם ועדיין אין לו אח ורע. לא הדיונון של ראדזין שצריך לדחוק מאוד לקרותו חלזון וגם צביעתו מלאכותית בתערובת נסורת ברזל וגם צביעתו אינה עומדת ביופיה, ולא הינטינה של קפלן שפשוט אינו צובע (כי אין בו הכח הצבען) הגם שחלזון הוא וכן אין הינטינה לא מוזכרת לא בכתבי או"ה שתיארו את הצביעה בזמנם, ולהבדיל גם לא בכתבי רבותינו. וכמו"כ אין מהינטינה ממצאים ארכאולוגיים המצביעים על צביעה ממנו.
- שנית הפורפורה הוא החלזון אשר אין עוררין כי היתה תעשיה ממנו בזמן חז"ל באותם מקומות שחז"ל מצביעים עליהם. ואמנם מוזכרת היא בשמה אצל כתבי או"ה ובחלק מהם מוזכר שצבעו ממנו גם כחול.
- השם פורפורה בתור מקור לתכלת מוזכר בשלטי הגיבורים לרבינו אברהם הרופא. וכן במקור חיים להחיות יאיר. במפורש וביעב"ץ מוזכר כי החלזון שהשתמשו בו לתכלת מוזכר בכתבי או"ה ואמנם לא מוזכר ביעב"ץ הפורפורה במפורש.
- אחרי מאות שנים של מחקר, אין ידוע על עוד בריה בים שצובע באופן טבעי כי אם משפחת הפורפורה.
- פורפורה זו (ארגמן קהה קוצים) הוא אשר מבין הפורפורות הכי בנקל ובאופן פשוט מוציא תכלת.
- ובמהרי"ל כתב שניתן בנקל להחזיר התכלת ע"י סימנים כמו שהובאו בסמ"ג ואמנם הסימנים שנביא בהמשך לא ייחשבו תירוצים לאחר שהמציאות שעולה לפנינו היא כמעט מוכרחת היינו מחד- חז"ל לא הכירו באפשרות של עוד חלזון הצובע תכלת (עיין בגמ' מס' מנחות דף, מכדי לא תכלת ולא קלא אילן) ומאידך בכתבי או"ה לא מופיע חלזון אחר שהיהודים צובעים בדמו תכלת והרי הדברים מרפסין איגרא הלא גם חז"ל וגם חכמי או"ה מצביעים על אותם מקומות תעשי' בין צור לחיפה ואמנם שם נמצאו השרידים. והרי הגויים ייצרו אף הם תכלת כמבואר בתנ"ך וחז"ל.
- יוצא מכל הנ"ל שכל התיאוריות נגד הן בגדר של "מי יאמר" ו"שמא" רחוקים. ואמנם כנגד כל טענות "שמא" אלו קל לישב אך חשוב לזכור שאין זה הגון להביט רק על התירוץ לטענת שמא ולומר זה רק

תירוץ משום שהטענת שמא בא כנגד הכרח חזק מאוד מן המציאות בהרבה יותר מרגליים לדבר. ועכ"פ נחזור על סימני הסמ"ג.

1. שימצא חלזון- ומה שבידינו הוא וודאי חלזון ואין מי שמכחיש.
 2. שיהא צובע בגוון הדומה לים. גם זה אין חולק כי צובע כן.
 3. חילזון ימי כמוש"כ שהוא דג.
 4. שהחלזון דומה לים גם זה בידינו ע"פ מה שפירשנו.
 5. ומצוי בים התיכון ובאזור ארץ ישראל נמצא יותר בין צור לחיפה, וכן שרידי תעשי' זו בין צור לחיפה.
 6. ונותנים לתוך יורה וקולט צבע ע"י צביעת יורה.
 7. וצביעתו תעמוד ביופיה. ואכן צביעת הפורפורה עומדת ביופיה
 8. ולגבי דמו שחור כדיו, הנה דם הפורפורה כהה מאד וכל הכהים נקראו שחור בזמנם, ולגבי "כדיו" אנו מציעים לעיין היטב בדברי הרב טיטלבוים במכתבו, בכדי להבין התאמתו לפורפורה במיוחד לאור העובדה שסימן זה אינו מופיע בחז"ל.
- ואם היה עוד חלזון נוסף אפילו עם רק חלק מאותם סימנים, היו חז"ל צריכים להדגיש עוד יותר שלא להחליף ביניהם, והדברים פשוטים.
- על כרחך או שקים להו לרבנן שאם יש עוד אחד הרי שגם הוא כשר או שקים להו לרבנן שאין עוד חלזון נוסף ואמנם כמו שכ' לעיל גם בכתבי או"ה לא הוזכר חלזון נוסף לתכלת וא"כ הרי שהמציאות לפנינו היא ברמה גבוהה ביותר. והרבה קושיות נובעות מחוסר הבנה. אך כמו שכתבנו לעיל החלטנו שחשוב להתייחס אחד לאחד לשאלותיו על אף שרובם ככולם הן חוסר הבנה או חוסר בהתמצאות והרי לפניכם מכתב התגובה
- להבדיל- בין תכלת לארגמן
- מאת הרב שלמה טייטלבוים שליט"א מח"ס לולאות תכלת.

הדפסה והפצה למען זיכוי הרבים ע"י
מכון "דרך התורה ע"פ המקורות"

לקבלת הכוונה לספרים ולמקורות נוספים
בענין התכלת, וכן להערות ולהוספות
ניתן לפנות לטלפקס : 02-5815-613
ובהשמע הצליל להשאיר הודעה קולית או פקס.
כתובת דוא"ל : a025815613@gmail.com

פֶּתַח דָּבָר

נתבקשתי לפרסם מכתב שכתבתי לאחד מידידי כתגובה למה שהוא ראה בקונטרס "בין תכלת לארגמן" שהופץ לפני כמה שבועות. והנה ידוע לעוסקים בהפצת מודעות לתכלת שאינני מתומכי הפולמוס והשיכנוע; ומ"מ במקרה הזה כיון שבעל הקונטרס התקיף בדברים שאין בהם ממש, התבקשתי לפרסם תגובה מכיון שבהעדר תגובה הוי שתיקה כהודאה, חששתי שבלי תגובה הולמת¹ יתפתח פולמוס לאורך זמן של גבובי דברים ללא תועלת.

יסוד דברי הוא, שבעל הקונטרס לא חיפש במקורות, ולא בספרים רציניים על הנושא, אלא הסתפק במעט ידע נפוץ, ולכן טענותיו נגד קיום מצוה זאת מבוססות על חוסר-ידיעה וחוסר-הבנה בנושא. ומ"מ, אעפ"י שהדברים ברורים. ואני מציע לכל אחד לבדוק כל עובדה לעצמה בספרי לולאות תכלת או שאר מקורות.

תהליך הוצאת הדם/הצבען מהחלזון מתואר בפנים המכתב, אבל לא תהליך הצביעה עצמה; לכן כדאי להסביר אותו כאן: אופן הצביעה לכל סוגי הפורפורה, וגם לאיסטיס ואינדיגו (הוא הקלא-אילן של חז"ל) זהה. אחרי שהדם הוצא בהצלחה אין חייבים לצבוע בו מיד, אלא אפשר לאחסן אותו בדרכים שונות שאינם מענייננו. כשמכניסים את היורה, מכניסים חומרים בסיסיים (כגון מי-רגלים בן כמה ימים [שנהפכים מחומצה לבסיס-אמוניה] או סיד עם מים). אח"כ מכניסים את דם החלזון יחד עם סממנים, ומחממים את המים לטמפרטורה הרצויה, כל זאת כדי לגרום לתסיסת היורה (ונראה לי שזה מ"ש ז"ל ומרתחין ליה). התסיסה גורמת שהצבע ימס במים ואז משתנה מסגול לצהוב-ירקרק, ואז הוא יכול להספג בסיבים. תהליך זה נקרא אצל המדענים "חיזור". כשמכניסים את הצמר ליורה, נספג הצבען עמוק לתוך הסיבים. וכשמוציאים אותו מהיורה, החמצן שבאוויר מתחבר אליו בחזרה, והוא חוזר לצבעו המקורי (ובמקרה שלנו סגול פורפורה), ולא ירד הצבע מהסיבים לעולם, כיון שבמצב חימצון הצבע אינו ממיס. אולם, אם בשעה שהצבען מחוזר נמצאת היורה באור היום, גורמות קרני השמש לפירוק אטומי הברום הנמצאים בצבען, וכך הצבע שמתפתח בצמר אחרי הוצאתו לאוויר אינו סגול אלא כחול. מאחר שמהכנסת הצבע עד לחיזור הצבען לוקח כמה ימים – והצביעה נעשית בחוץ – לכן כשהיורה אינה מכוסה, זה יקרה ממילא.

¹ ואינני מתכוין לקונטרס הנקרא בשם "קרסי זהב" שהסתובב בין אנשים, אשר יפה עשה במלאכתו; ומ"מ יש שחשבו שעדיין יש צורך בדברי, בפרט שנכתבו על סדר הקונטרס בתל"א – לענות על טענותיו זה לעומת זה.

בימינו אנו, במקום לחכות כמה ימים לתסיסת היורה, מכניסים חומר כימי שעושה אותה פעולה של פירוק החמצן מהצבען, ותוך כמה דקות אפשר כבר לצבוע איתו. מ"מ, עדיין צריכים לאור השמש לפירוק הברוס, ולכן מוציאים את היורה לשמש כדי לזרז את הפעולה (למעשה, במקום להשאיר אותה מול השמש לזמן קצר יחסית, אפשר להשאיר אותה באור היום לכמה שעות).

וה' יהיה בכסלנו לדעת אמיתת תורתנו הק'.

להבדיל "בין תכלת לארגמן"

לכבוד יד"נ . . . הי"ו

קיבלתי הקונטרס "בין תכלת לארגמן", ששלחת לי עם בקשה לתגובה. כבר כתבתי את הספר "לולאות תכלת" לפני עשר שנים וזה לענות עונה על רובא ככולא של הקוני' הנ"ל – אלא לא הטרחת את עצמך לקרוא. אז למה לי לענות על הדברים פעם אחר פעם? ערכתי השולחן, תבוא ותאכל. האם להאכילך בכפית – תהיה לאיש! אלא אראה לך שבעל הקונטרס עצמו לא נכנס לסוגיא אלא קרא רק את העלון "מצות תכלת בימינו" – ואולי עוד דבר או שנים – ובזה מסתמכות כל ידיעותיו; ולכן אל לך לחשוש לדבריו.

ולא, אני לא כתבתי העלון "מצות התכלת בימינו", והוא לא נכתב על דעתי. כי דעתי הוא שההפצה והפומביות אינה תועלתית, כי תמיד יהיו שועלים מחבלים כרמים שיתנגדו ויתפלמסו על כל דבר – בלי לדעת בכלל על מה הם מדברים. זאת ועוד, והוא העיקר, מאחר שהוא דבר שלא רגילים אליו – עדיין אין לאדם הממוצע (ואפילו מבני התורה) הכלים לגשת ולחקור את הענין כדבעי מכל הצדדים. וממילא, או שיתריסו נגדו, או שיחזיקו מזה לא מתוך ידיעה אלא כעוד קונץ או שטי"ק. ואם כך הם פני הדברים – למה להפיצו ברשות הרבים? וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

ומ"מ אני מכיר את מחברי העלון הנ"ל, ובכללות כוונתם היתה לטובה כדי לפתוח פתח כניסה לסוגית החזרת מצות תכלת בציצית וזהותו של חלזון התכלת. העלונים הנ"ל הופצו בכל מקום – בין במקומות לומדי התורה ובין בבתי כל גדולי הדור והרבנים שליט"א – לזיכוי הרבים, בחשבם שעל ידי העסק הרב בנושא אולי יבינו המבינים רצינות ואמיתות הדבר, ולא יפטירו בשפה רפה וכלאחר יד (בגלל טעויות בזיהוי בעבר, וכמ"ש לקמן). והלואי שהיה באפשרות מחברי העלון ליכנס לגדול בתורה ולהציע הדברים, והוא היה יושב ומברר הדבר כשמלה, ונותן פסק הלכה – דעת תורה – את המעשה אשר יעשון (ובאמת הרבנים שאני יודע מהם שכן לקחו על עצמם לברר דבר עד תום סוברים שהפורפורה היא ודאי - או קרוב לודאי – מקור התכלת). אבל המציאות איננה כך, כי גדולי ישראל – זמנם עמוס בצורכי עמך ישראל, בכלל ובפרט – ואינם יכולים לדון על כל גחמה שנראית תמהונית, ובכל חדשנות יש חשדנות, ובפרט שעשוי לקחת שבועות וחודשים לברר המציאות כדי להבין את כל הנושא כדבעי (הרב שמואל נדל שליט"א ישב על הסוגיא כעשרה חודשים עד שהרגיש שמיצה את הסוגיא עד תומה ואמר שלדעתו הפורפורה היא

להבדיל בין תכלית לארגמן

מקור התכלית; והרב עמרם אופמן שליט"א מבד"ץ עדה החרדית, אינני יודע כמה זמן הוא עסק בזה, אבל ראיתי את ערימת החומר שהוא אסף טרם קבע שזו תכלית ודאית, והיו מאות של דפים וצילומים; וכן שמעתי על עוד תלמידי חכמים שהיו צריכים לעסוק בנושא זמן רב עד שהרגישו שמבינים אותו מספיק כדי לגבש דעה (בנושא), ואיך ידעו הגדולים שליט"א שהדברים ראויים לעיונם? לכן, יחד עם בקשת מחברי העלון לגדולי ישראל לדון בסוגיא, הפיצו את העלון בין המשכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כי עולם התורה לא אמורים להיות גולם, ובעיונם בדברים, ובשאלם לגדולים מהם, סוף כל סוף יגיעו הדברים עד גדולי הדור שליט"א, וכולם ידעו שלכל הפחות יש כאן שאלה. ובאמת הבחורים החשובים הי"ו באו להרבה רבנים שליט"א, אלא מקוצר הזמן שלרשותם וריבוי המלאכה כנ"ל, לא נכנסו עדיין הרבנים לסוגיא כדבעי, ולא אמרו הן או לאו, והשאירו את השאלה לציבור כמו שהיא. אולם, יש לציין כי הג"ר עמרם אופמן שליט"א – חבר הבד"ץ עדה החרדית – כבר כתב לפני עשר שנים, "כמה וכמה מגדולי הדור יראים ושלמים שהתחילו לקיים מצות תכלית בצנעה." ומאז מתגדל ומתרבה המקיימים מצוה זו בין החרדים לדבר ה'.

לפיכך מובן שלא באו להמריד את ההמון נגד הגדולים. וגם מובן שכוונתם לא היתה שיהיה בעלון זה כל מה שיש לומר בנושא; ואפילו לא התיימרו שכך הוא, בהוסיפם במפורש בסוף, "הרוצה לעיין עוד בסוגיא זו ימצא מבוקשו בספרים אלו וכו'".

ולכן, כל דברי הקדמת הקונטרס הם בטלים ומבוטלים: אין כאן לא חצאי אמת, ולא עזות מצח נגד הגדולים, ובודאי לא הליכה נגד פסקי הפוסקים. (ומ"ש בעל הקונטרס מענין המובא בספר חסידים, "כי עליך הורגנו כל היום, אלו בני אדם שמקבלים בוש ומהלכות פנים על המצות", להתגולל עליהם ולהתנפל עליהם בא, כי לא פרסמו דברים אלו מעולם בעלונם – לא בשנה זו, ולא בשנים קודמות.)

שוב, כוונתי להראות שבעל הקונטרס לא עבר על החומר כדבעי ובאופן רציני, אלא הסתפק במועט שלפניו, וכמו שתראה (ומסתמא כבר שמת לב בקריאתך בקוני') שהוא עצמו מרבה להודות שלא בירר הרבה בנושא – ובפרט מה שלא נמצא בין כותלי בית המדרש (ואין שום אשמה בזה שאינו יודע – אבל הרוצה לדון על הנמצא מחוץ לבה"מ צריך ללכת ולדון שם), וכמו שתראה בהמשך. יתכן שממה שאכתוב להלן לא יהיה ברור תמיד כל היקף הענין ולזה יש לך את הספר "לולאות תכלית" – וכל הרוצה יבוא ויקרא בו; ואם גם אז יש קושיות, סתירות, או עובדות לא ידועות, אפשר לשאול למומחים בנושא.

להבדיל בין תכלית לארגון

הכוכבית מציינת ציטוט מהקונטרס, והאות בסוגריים מרובעים הוא ציון מספר העמוד בקונטרס; האצבע מצביעה על תגובתי.

* קלצע תכלת הוא לזע זהיר מאוד כעין הרקיע זטהרו [א].

☞ הרמב"ם מגדיר תכלת (הל' ציצית, ב'): "וזה היא דמות הרקיע, הנראית לעין בטוהרו של רקיע (כ"ה נוסח המקורי, ולא 'לעין השמש' – ואולי מטעות הגי' נמשכה הטעות לחשוב שהוא צבע בהיר ולא עמוק)"; ועיין הל' קידוש החודש (יח, ב), ששם מגדיר הכוונה "טוהרו של רקיע": "שבימות הגשמים, אם יהיה צח, יהיה האוויר זך הרבה וייראה הרקיע בטוהר יותר, מפני שאין שם אבק שיתערב באוויר. אבל בימות החמה, יהיה האוויר כאילו הוא מעושן מפני האבק" – כמובן הכוונה לכחול עמוק, ולא בהיר. וכן נראה מההמשך שם בהל' ציצית, "שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים שאינן עומדין פסולה"; "השחור מפני שהוא נראה כתכלת". והכותב עצמו יודע ששאר מפרשים מפרשים כן כמ"ש, והוא [כחול מהפורפורה] מתאים לפרש"י זפרשת שלח שהתכלת דומה לקלצע רקיע המשחיר לעת ערב [יז]. ואלו דברי רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו לתורה (כה, ד) שצבע התכלת היא "מראה דומה למה שנראה ממראה הרקיע שהוא כחול טהור בין כחול העמוק והלובן". ומ"מ נראה שאין החוזק מעכב, שהרי הבדיקות בין תכלת לקלא אילן המובאות בגמרא מקלקלות חוזק הצבע, ואיך יתכן שהתכלת תהיה כשרה אם הבדיקה הראשונה קלקלה החוזק והשניה אינה מחזירה כבראשונה (עיין רמב"ם ב, ה; ולקמן עמ' יט מהרדב"ז, שאפילו בבדיקה השניה נשארת בקלקולה, כל עוד שאינה מקלקלתה יותר היא כשרה).

* ואינו דומה כלל לקלצע הכחול הכהה המופק מן הפורפורה [א].

☞ מדרך הצביעה כשרוצים צבעים בהירים, ממעטים בכמות הצבע, ולכן אם בתכלת בהיר חשק נפשו, הצובעים יכולים לסדר בשבילו תכלת בהירה (ועיין לקמן עמ' טז).

* וגם זה טעון זיכור יסודי האם אנו יודעים מהו האינדיגו של הערוך ואיזה גוון היה לו... אבל עדיין לא נודע איך מזייפים תכלת מקלא אילן, ואיזה חומרים נוספים מערבצים לקלצע כדי לקבל לזע התכלת [א].

☞ מבירור יסודי יוצא ש"אינדיגו" נקרא כך כבר יותר מאלפיים שנים, והיה ידוע בכל הדורות, ולא נודע לנו שום סיבה לפקפק בקביעה זו. והמפרשים תמיד פירשו שקלא אילן דומה לתכלת בלי לסייג את זה בצורך להוסיף עוד צבעונין. ובעמק הנצי"ב על הספרי מפורש שקלא אילן הוא "צבע הדומה לתכלת בלא שום הרכבה ועירוב (שלח, ט)". גם הרב הרצוג ז"ל כתב שנדע הצבע של תכלת

להבדיל בין תכלית לארגמן

ע"י צבע האינדיגו, והרב טוקצינסקי ז"ל קיבל דבריו (עיר הקדש והמקדש חלק ה', עמ' ס').

* בספרי המדע הקדמונים מצואר שהפורפורה שימש לצייעת ארגמן (סגול) [א].

👉 וכמו שמבואר בהם גם כן ששימש לצביעת כחול. אמנם, הנחתו שארגמן הוא סגול דוקא, מוטעית. כי מפרשינו מתארים צבע ארגמן כצבע אדום, וכן הוא בשפות רבות בימי הביניים – ולא סגול (ויאולט). ולכן נמצא, כמו שהוא עצמו כותב, שהתועפות ראם קורא לפורפורה חלזון אדומי ובזוהר מוזכר בגד "פורפירא סומקא [ב]". ונדבר עוד על זה – וגם נפק"מ איזה צבע הוא פורפור – לקמן.

* והחלזון מכונה "פורפורה" על שם צבע הארגמן (סגול) [ב].

👉 והאמת היא בדיוק להיפך – שצבע פורפור מכונה על שם חלזון הפורפורה שממנו מופק. וכן נמצא לרוב בכל הלשונות, כגון צבע סגול נקרא בכל הלשונות על שם הפרח, וכן צבע כתום שבאנגלית נקרא אורנג' הוא על שם לפרי התפוז (ועד שהחלו האנגליים ליבוא לא היתה מילה לצבע זה); וגם לא עיין אם המונח "פורפור" מגדיר צבע מדויק – כי הוא חולש על שלל הגוונים המופקים מהפורפורה, מהפורפור האדום ועד התכלת הכחולה.

* ואלו שכתבו שרמש הים הנקרא "פורפורה" הוא החלזון שממנו לוצעים התכלת אם כוונתם לפורפורה שלנו, (ויתכן מאוד שהשם השתנה במשך השנים) [ב].

👉 לא רק "יתכן", אלא אפילו "יתכן מאוד"!! הוא מערער על דבר מקובל בלי שום בסיס. הרי הכתבים העתיקים תיארו את החלזון הזה בפרטות תחת השם "פורפורה", וגם עד היום נקרא בשם זה אצל היונים, וכמו כן לפני מאה שנים ומאתיים שנה וכו'. מתי בדיוק במשך השנים היה יתכן – ק"ו יתכן מאוד – שישתבש שמו?

* כל אלה [החוות יאיר ודעימיה] סוברים שצבע תכלת הוא "סגול" . . . אבל אנן מסורת בדינו שתכלת הוא כחול [ג-ג].

👉 האם החוות יאיר, על סמך כמה ספרי או"ה – אשר בעל הקוני עצמו מגדיר אותם "כקליפת השום" – ידחה המסורת שבידינו (שלכאורה אין בידינו מסורת שלא היתה בידו), ובעצם משמעות דברי חז"ל? אלא האמת היא כי החוות יאיר לא כתב שהתכלת היא פורפור, אלא שדם החלזון הוא פורפור, וכלשונו במקור חיים (יח, ב): "בחידושים כתבתי דם חלזון שבו צובעין תכלת אינו בלוי"א (כחול), רק צבע פורפר שנעשה מדם דג שנקרא פורפר". אם כוונתו שהתכלת פורפר היה יכול לקצר ולומר בפשטות "בחידושים כתבתי דתכלת אינו בלוי"א,

להבדיל בין תכלית לארגמון

רק צבע פורפר וכו'." (ואפי' מי שיתעקש שכוונתו היתה שתכלת אינו אלא פורפור [וקצת תמוה שכך יקרא לו כי פורפור הוא אדום כנ"ל ותכלת ודאי אינה אדום] יוצא לנו חידוש נפלא, שאעפ"י שלפי המסורת תכלת הוא בלו"א, אבל משום שזה כל כך מוכרח אצלו שהחלזון הוא הפורפורה, הוא מוכן לסתור המסורה כדי לקיים זיהויו.) והשלטי הגבורים גם כן מזהה הפורפורה כחלזון התכלת, ומ"מ דעת שפתיו ברור מללו, וז"ל (פ' מד): "התכלת הוא צמר הצבוע כעצם השמים" – ולא סגול. וכן המוסיף הערוך בערך קלא אילן כתב שהאינדיגו דומה לתכלת – וצבע האינדיגו ידוע. ובכן, נסתר כל בנינו שכל מי שחשב שהחלזון היא הפורפורה גם סבר שתכלת היא סגול.

* וזאמת שאין ללמוד כלל הלכה למעשה מדברי המקו"ח שלא כתב דבריו הלכה למעשה [ג].

✎ אלא שהחוות יאיר כתב ספרו מקו"ח **הלכה למעשה**; וכפי דעת מחבר הקונטרס שהחו"י סבר שתכלת היא פורפור, הוי נפק"מ להלכה לענין התחלת זמן ק"ש שהיא משיכיר בין תכלת ללבן.

* פורפירא אין פירושו בגד תכלת . . . אלא הכוונה ללבוש מלכות [ג].

✎ המוסיף לערוך והראבי"ה והמדרש הגדול במדבר (ד', ה') והאריז"ל בלימודי אצילות (ל, ע"ב) כולם כתבו שפורפורה היא בגד תכלת (מלבד שאר מקומות שמשמע כך). ולא מצאנו **בשום מקום** שיקרא בגד בשם פורפורה בלי שנצבע מדם הפורפורה. אלא פשוט הוא (וכמו שיעידו המילונים המקובלים) שנקרא פורפורה על שם מקור צבעו – חלזון הפורפורה – באיזה צבע שיהיה, בין אדום בין סגול ובין כחול. וכן נראה ברור מהילקוט תהלים (כב): "ואנכי תולעת, ריב"ל אמר אומה שהלבישה אותך פורפירא בים", לומד על פורפירא מהא שבאה מהתולעת/החלזון-פורפורה. ולכן לקרוא לבגד של תכלת "פורפורה" אי אפשר, אם לא שהתכלת באה מהפורפורה.

* הפורפורה מעולם לא שימש לצביעת תכלת אלא לצביעת סגול [ד].

✎ המציאות היא אחרת: מצאו מרדעת – שנשמרה באופן נדיר – צבועה בכחול מהפורפורה (מתוארך לזמן חורבן בית ראשון בערך); ופליניוס כבר כתב שהקונכיליום מהפורפורה היה בצבע כחול; וגם ההיקינתון הנעשה מהפורפורה הוא בצבע כחול; וויטרוויוס גם כתב מפורש שצובעים בפורפורה כחול – כל אלו הווים רשימה מבוססת שבזמן העתיק צבעו למעשה בפורפורה גם כחול. ומהיכי תיתי לטעון מכח "שמא גרוע", שמעולם לא שימש הפורפורה לצביעת תכלת?

* וכפי הנראה שאריות הצבע שנתגלו פס [צנתי הצביעה העתיקים] היו בצבע סגול ולא תכלת, כי אילו התגלו . . . תכלת . . . היו מאיינים דבר זה בהצלטה [ד].

להבדיל בין תכלית לארגמן

👉 ובצדק היו מבליטים את זה – כנגד בעל הקוני' ודכוותיה שרוצים לטעון לא היו דברים מעולם. עכ"פ, תראה איך הוא לומד מדיוקים בעלון, ולא ממקורות ואנשים בשטח. ולא ראינו אינו ראייה (ואפילו חרסים מוכתמים בסגול מצאו רק מתי מספר). ויש להקשות אפילו לדידיה, כי אפילו נאמר שהתכלת אינה מהפורפורה, מדוע לא מצאנו שום בתי צביעה או חרסים מכל התעשייה הענקית של התכלת? אבל אם התכלת היא כן מהפורפורה, הכל מובן (עפ"י הסברו של דר. צ. קורן), כי מה שנשאר על החרסים הוא מהשכבה העליונה של היורה שהיה במגע עם האויר והחמצן. צבע זה לא מומס ביורה, ולכן אין אור היום גורם לו להשתנות לכחול – אלא נשאר סגול כמו שהיה; ואינו פלא שמתעשיית התכלת לא נמצאו חרסים כחולים – כי אם סגולים.

✳️ שזכפירות ארכיאולוגיות ליד שריד בית מקדשנו נתגלו קונכיות של חלזונות ובהם כמה פורפורות [7].

👉 הקונכיות שמצאו ליד שריד בית מקדשנו היו של פרופורה בלבד – ולא שום מין אחר. ובגלל שאפשר לצבוע רק מפורפורה, ולא משאר קונכיות, לכן הארכיאולוגים מייחסים חשיבות לממצא, בחשבם אולי השתמשו לצביעה לצורכי המקדש.

✳️ ... אם אכן השתמשו בהם לצביעה, נראה שהיה זה לצבוע ארגמן [7].

👉 הרמב"ם בפיה"מ כלאים פרק ט', והרד"ק בספר השרשים – שניהם מפרשים שארגמן במקראי קודש הוא צבע אדום מהלאק (לכ"א – כנימת מגן המפריש נוזל סמיך שממנו צבע בשם זה והלכה שמושחים להגן על עץ), וממילא אינה מחלזונות הפורפורה (אפילו שיהיה באותו צבע פורפור). ולכן נראה שאם השתמשו בהם לצביעה, היה זה לצבוע תכלת. (ולמעשה, נמצא סך הכל שש קונכיות, ולכן אני מתמיה שמישהו יביא את אלו כראיה **בעד** זיהוי החלזון).

✳️ ומה שלא הזכירו חז"ל צפירוס את הפורפורא, זה מקום שרצו לשלול את כל החלזונות האחרים, לא רק את ה"ארגמן" [ה].

👉 יש לפני חז"ל דרך הרבה יותר פשוטה להשיג מטרה זו: אותו תוספתא שכתוב "תכלת מן החלזון כשרה שלא מן חלזון פסולה", ממשיכה, "שני התולעת מן ההרים כשרה שלא מן ההרים פסול". ולכן אם חז"ל בואו לפסול שלל החלזונות (כאילו) שאפשר לייצר מהם תכלת, היו להם לקוראו בשם (ולא כמו שעשו ז"ל לדמותו בדמיונות "גופו דומה וכו'"), וכמו שעשו עם תולעת השני – ונגמר הסיפור. אלא לא היו צריכים לכל זה כי **אין עוד בעל חי** בעולם שאפשר לצבוע תכלת ממנו מלבד מחלזון הפורפורא.

להבדיל בין תכלית לארגמן

* ומה שלא חששו לזיוף נבע התכלת מן הפורפורא . . . [כי] היה יקר מזהב . . . ולמה יזייף אדם את התכלת בדבר היקר כמו התכלת עצמו [ה].

☞ או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגזזו (שבת קג, ב); "ציפן זהב . . . הרי זה דרך החיצונים (מגילה כד, ב). " הוא חושב שמוסיף יקר וכבוד למצוה – ולכן חז"ל מזהירים ממנו. ועוד, הרי התעשייה היתה באותו מקום שצינו חז"ל שהוא מקום תעשיית התכלת, איך לא הזהירו חז"ל מחילוף – אם לא מזיוף.

* ולדבריהם מבואר בספרי יון הקדמונים שהתכלת נקרא נָסִם יקינטיון (דבר הטעון בירור וספרי היונים אינם תח"י) [ה].

☞ האם כוונתו על דרך המסופר על החזו"א, כשכתב שספר אינו תח"י, שהכוונה היא שאפסו כוחותיו לבלתי יכולת לקום או לזוז ממקומו לחפש הדבר – או האם כוונתו פשוט שלא הטריח את עצמו לבדוק את הנושא? אבל אנחנו ביררנו הטעון בירור (ואעפ"י שאין ספרי היוונים תחת ידינו בבתינו ובבתי מדרשנו), ואכן אנחנו יכולים להגיד בפה מלא שבכל תרגום ליוונית ורומית הידועים לנו, נמצא תרגמו של תכלת "היקינטיון" – לבד ממקום אחד ב"תרגום השבעים" שמתרגם כליל תכלת כ"הולופורפורה" – "כולו פורפורה".

* ושאחתי מומחה גדול ליוונית ורומית עתיקה (יהודי יר"ש) [ה].

☞ ומה אכן, קטלי קניא? ומאיפה למד המומחה שלו אם לא מאותם מקורות שלמדנו אנו (ולא שאני אומר שאני ודכוותי מומחים בלשון יווני ורומי, אלא בנוגע לענייננו מה עדיפותו)?

* ואמר שלא שמע ממלה זו, רק "יקינטין" הוא שם של פרח. [ה]

☞ אם ה"מומחה גדול . . . יהודי יר"ש" ידע שמלת "יקינטין" הוא hyacinthos (שם עצם), אז למה לא ידע ש"יקינטיון" הוא hyacinthinon (שם תואר)?

* וכיום מאזי פרח זה הנקרא "יקינטון", והוא מופיע בגוונים רבים [ה].

☞ היקינטון של אז היה רק בצבע כחול – וכל הצבעים של היום הם בגלל פיתוח מלאכותי של וריאציות שונות.

* וגם נראה רחוק לומר שהוא [התחש] היה שצבע עורה תכלת [ה].

☞ האם בעל הקוני' ראה את התחש מקרוב, שנראה לו רחוק לומר את זה? ויוסף בן גוריון כתב במפורש, שצבע עורו של תחש כעין הרקיע עד שאי אפשר להבדיל ביניהם.

להבדיל בין תכלית לארגון

* שפירוס המילה "יקינטינון" אינו ברור כלל [1].

עייין ב"לולאות תכלת", עמ' 233 רשימה ארוכה של מקורות אשר ברור מהם שהיקינטינון הוא צבע כחול (צבע השמים).

* ומאן יימר שאין העתקת היונים משונעת . . . גם התרגום היווני לתכלת אינו זהה תואם לצבע תכלת של הציצית [1].

בואו חשבון: שיקינטינון הוא צבע כחול, יש הרבה מקורות כנ"ל; שתכלת היא גם כחול – מסורת בידינו (מלבד שאר ראיות); שהיה סוג פורפורה בצבע יקינטינון, מוזכר לכה"פ בקודקס יוסטניוס; וכל התרגומים (כולל העתקת עקילס אצל האומות) מתרגמים תמיד תכלת כיקינטינון. כמדומני שעל כל זה אין חולק. והמוסיף לערוך תיקון הגירסא במדרש אסתר שמביא תרגומו של עקילס לתכלת כ"טיינון" ל"יקינטינון"; ומפרשי המדרש קיבלו את דבריו. וכן תירגמו יוסף בן גוריון ופילון אלכס נדרוס. ולמה כולם (בכל הדורות ובכל המקומות) ישבשו דוקא את מלה זו לתרגומה לא מדויק (כי אם כולם השתמשו באותה מלה לכאורה זה ראייה שאותה מלה תואם מאוד את צבע התכלת של הציצית)? האם אחד מעיקרי אמונתם תלוי בצבע המדויק של תכלת שישבשו בזדון, ולמה שיוסף ב"ג ופילון היהודים ישחקו לידיהם? ואפילו מרן הקהלות יעקב זצ"ל סמך על דבר האומות כשמשוחים לפי תומם, ונצטט רק קטע קצר מ"כתבים החדשים" שלו (סי' קכ): "כן אבקשו אם יברר בספרי חול מדות האיטלקיים הקדמונים יכתוב נא לי הכל כאשר לכל עם המקורות באיזו מקום מבוארים הדברים כדי לעמוד על אמיתת שיעורי תוה"ק בלא שום ספיקות" – ותו לא מידי! אלא עוד פעם התופעה חוזרת על עצמה, לחשוד בלי הגיון לפקפק בלי נימוק בכל דבר המקובל על השכל הישר – נראה ש"מאן יימר" סובל מפרנויה (ועיין מסילת ישרים, פרק ט').

* ואין שום סמך שניתן לסמוך עליו בהלכה לסמכו לצבע התכלת [1].

עד כדי כך הגענו, שאפילו בעל החוות יאיר אינו בר-סמכא אם בעל הקנטרס אינו מסכים איתו.

* פליניוס . . . כבר הוא כתב ענין זה שהצבע משתנה נגד השמש, וכך נעשה הכנת הצבע ע"י שמשנה גוונו, ואין כאן שום חידוש שנתחדש בימינו [1].

א. לא מוזכר דבר זה בפליניוס. ב. מה שכן מוזכר קרני השמש לענין פורפורה הוא לענין התפתחות צבעו מריר שקוף לסגול מתי שמוציאים אותו – ואינו ענין להכנת הצבע ביורה. מה שצריך להכנת תכלת הוא פשוט שלא לכסותו **מאור היום** (וכמו שכן יש לעשות בהכנת סגול) כי אור היום גורם שינוי הצבע

להבדיל בין תכלית לארגמן

המיוחל. וכבר כתבתי לעיל שברור מפליניוס שצבעו מפורפורה כחול, ולכן לא ברור מה הוא רוצה מכל זה.

* וגם הרצ הרצוג לא הלכיה להוליא תכלת מן הפורפורה [1].

☞ הרב הרצוג לא ניסה להוציא תכלת (או שום צבע) מן הפורפורה, אלא סמך על נסוייהם של המדענים.

* וכבר שמעתי טוענים שסינוי הצבע נעשה באמצעות החומרים הכימיים שמכניסים ליורה, ובלעדיהם לא יתקבל צבע תכלת כלל [2].

☞ אין לסמוך על שמועות אלא עובדות. והעובדה היא שכמה וכמה פעמים עשו צביעה טבעית – והצליחו. והחומרים הכימיים לא משנים כלום בתוצאה הסופית.

* ועד לפני כעשרים שנה לא הלכיהו להפיק מן הפורפורה צבע תכלת [2].

☞ לא מדויק; בזמן העתיק הפיקו לרוב; אלא שעד לפני עשרים שנה לא שיחזרו את תהליך הפקת התכלת מהפורפורה, משום שנעשו נסיונות קודמים במעבדות, ולא לאור היום.

* לא נמצא קום חלזון אחר שמפיקים ממנו תכלת [2].

☞ אני אומר אפילו יותר מזה: בכתביהם לא מצאנו עוד בעל-חי שאפשר להפיק ממנו תכלת; חז"ל לא מזכירים עוד שום בעל-חי שאפשר להפיק ממנו תכלת לבד מהחלזון; ועד היום לא ידוע על עוד בעל-חי שאפשר להפיק ממנו תכלת. ולכן מה שמתמיה, "וכי לזה יקרא ראייה", אמת שאינו הוכחה מתמטית גמורה, אבל להתעקש שיש עוד בעל חי כזה (בלי שום בסיס אלא מרצון להפריך הפורפורה) - השכל הישר מגדיר כאבסורד.

* כל זמן שלא הוכח שצפיטת הכנת הצבע שהיתה נהוגה בזמן חז"ל נהפך הסגול לכחול, הדבר בחזקת ספק [2]

☞ כן הוכח: כמה וכמה עשו ועלה בידם בקלות; ושוחרי הטבע בימינו ממשיכים לצבוע תכלת בשיטת הקדמונים.

* פליניוס . . . לא נזכר בדבריו . . . שהוא שימש לצביעת בגדי הכהן גדול . . . [2].

☞ אין סיבה שיזכיר כך בדבריו כיון שספרו (הנקרא "תיאור הטבע") לא בא לתאר פולחני דתות – ק"ו תורת דת האמת; ובפרט, ולא כמו שהרבה טועים, שרוב תעשיית התכלת ושימושה היו לבגדי חול (כדמוכח במס' עירובין צו, ע"ב). ולכן היה יותר נראה שיזכיר עוד חלזונות שאפשר לצבוע מהם (אפילו אם

להבדיל בין תכלית לארגמן

שימשו רק ליהודים לצרכי דת), ולא איך שימש בדיוק כל בגד צבוע לכל דת וכת שבעולם.

✳️ אך כבר למדנו חז"ל שאין מציאין ראייה מן השוטים [ז].

👉 כבר אמרו "חכמה בגוים – תאמין!" ובפרט כאן שהשלטי גבורים והיעב"ץ במפורש הביאו ראייה מדברי השוטים האלו, והחוות יאיר לכאורה למד גם כן מדבריהם, וחלילה לנו לחשוב שבשופטני עסקינן.

✳️ אין זה שייך לענינו כלל, להח"ל מדבר על רמזים [ח].

👉 עיין שם בתשובה (נו) שמדבר על שאלה חמורה במראות דם. וחז"ל הרבו להשתמש בלשון "דומה" על דברים שהם רק דומים באיזה צד. ובנדה נגעים ואתרוג החכמים הגדירו את הצבעים בצורה של: כזה מותר/טהור/כשר, וכזה אסור/טמא/פסול; משא"כ בתכלת ומראה החלזון לא עשו כן כי אם הסתפקו בלשון "דומה". הוי אומר שחז"ל לא התכוונו לדמיון מדויק אלא לאיזה צד דמיון.

✳️ והרמז"ס כתב שעיני דומה לעין התכלת [ט].

👉 בנוסחאות מדויקות (כגון הספר החתום) "לעין הים."

✳️ שהוא דג ואינו כחלזונות [ט].

👉 לוקח כדבר פשוט שיודע מה הגדרת התורה ודברי חז"ל לדג, ואני לא מצאתי שהדברים כה פשוטים (עיין בלולאות תכלת עמ' 126 באריכות). וכבר מצאנו בפירוש הגר"א למשניות (כלים פ' יא א) "שכל שבים מין דג הוא, כל דמות שיהיה לו" וכן הראב"ע (שמות ז כז) מגדיר "אל-תמסח" [תנין- crocodile] כדג. ומצאתי שחלזון ימי יקרא "דג" בהרבה לשונות עד העת החדשה – כי כל מה שבים קראו דג.

✳️ "וצדמו לוצעין תכלת, וצדס הפורפורא אין לוצעין כלל, רק מוציאין כמה טיפות של חומר (ג'ל?) (שקוף) מתוך איזה בלוטה של החלזון. . . ואיך ניתן לקרוא לחומר הזה דם [ט].

👉 כי כך קוראים לזה בכמה שפות – "דם" (בינתיים מצאתי כן בחיפוש קל ביוונית, איטלקית, צרפתית, גרמנית, ואנגלית), וכמו שהמקו"ח עצמו כתב "דם דג שנקרא פורפר". ואצל נדה הכל מדברים על דם ירוק, אעפ"י שפשוט הוא שדם ירוק אינו דם ממש. ועיין לקמן מה נקרא דם מיפקד פקיד. מ"מ אין שום קושי להבין "דם" כמיצוי חומר מן החי בלשון מושאל – ואפילו בתורה מצאנו "דם ענבים" עד"ז..

להבדיל בין תכלית לארגמן

* אבל מה נעשה דזקרא כתיב ושפני טמוני חול, וחז"ל במגילה דף ו' א' דקשוהו על החלזון, הרי שהחלזון מלוי בין החולות [ט].

☞ מה שנעשה הוא להמליץ לבעל הקוני' **לקרוא עוד שורה** בגמרא, "תני רב יוסף שפוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה" – ומה ענין חול לחלזון. וכמו שהטרית לא נמצאת בחולות (ואפילו אינה יכולה להפסיק לשוט פן תטבע), כן אין שום סיבה שהחלזון ימצא בחולות.

* ורס"י במגילה סס מפרש כן הפסוק, עמים הר יקראו, מכל השצטים יתקצלו להריך לקנות שפוני טמוני חול, כי החלזון עולה מן הים להרים [ט].

☞ אולי לא שמת לב, אבל דיבור רש"י נגמר ב"שפוני טמוני חול", ומ"ש "כי החלזון עולה וכו'", הם דברי רש"י בדיבור הקודם – ולא בתור פירוש ל"הר יקראו". בודאי שרש"י לא היה מפרש כוונת "הר" על דרך זה, כי אז גם הטרית וגם החול של זכוכית לבנה היו צריכים עד"ז לעלות אל ההר, ונהיה ללעג וקלס בביה"מ. אלא שההרים שבזבולון מגיעים כמעט עד החוף; ומביאים דברים אלו מהים אל ההר, ששם מכינים ומוכרים את תצורתם – ותו לא מידי. אולם מעניין **שהוא היה ראוי בעיני עצמו להפריך דברי ראשונים כמו היד רמ"ה** ובפרט על סמך דברי רש"י שהוא כבר יודע שהיד רמ"ה חולק עליו על דבר זה עצמו ד"היאך [חלזון התכלת] בהר מה בעי." (וראוי להעיר שגם הערוך מביא חלזון התכלת והחלזון שעל ההר בב' ערכים – לכאורה גם הוא לא חשב שהחלזון על ההר הוא דוקא חלזון התכלת).

* איך יתכן שלא הזכירו חז"ל בשום מקום שה"חלזון" שימש גם לכניעת נצב "ארגמן" [ט].

☞ יתכן כי הארגמן של התורה לא בא מהפורפורה, אלא מהלכ"א (לאק) כמוזכר ברד"ק (בשרשים ובפי' יחזק') וברמב"ם (פיה"מ כלאים ט') כתבו שהוא מהלכ"א (לאק), וכמ"ש לעיל (עמ' ו). ולפי מה שלומדים בדעת הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (ח'), מקור הצבע אינו מעכב, ולכן אין שום סיבה לדעתו להזכירו.

* למה . . . לא אמרו בפשיטות מציא חלזון ששמו "פורפורה" [ט].

☞ וי"ל בפשיטות כי אצל היהודים קראו לזה תמיד "חלזון" ולא "פורפורה"; משא"כ הבגד שמקורו מרומא קראו בשם הרומי "פורפורה".

* **מבואר דהחלזון מת מיד בשעת פליעתו . . .** לאס אינו מת רק לאחר זמן רב אין מקום להקשות וליחייב נמי משום נטילת נשמה, דיך לתרץ בפשיטות דמיירי שמת צמולאי שבת [י].

☞ הוא טועה בדבר משנה הוא, כיון שהוא ודאי חייב על פציעתו אפילו שלא מת מיד, וכמ"ש, "אמר שמואל השולה דג מן הים **כיון שיבש בו כסלע** חייב (שבת

להבדיל בין תכלית לארגמן

קז, ב); ; וכדמפרש הרמב"ם בהל' שבת (יא, א): "שעדיין [ג' הספרים עוד] אינו יכול לחיות." ואם אתה צריך את הדברים מפורשים, ז"ל המנ"ח, מוסך שבת, מלאכת שחיטה: "מבואר דאין צריך שימות הבעל חי תיכף רק כיון שעשה בו דבר שאינו יכול לחיות, על עשיה זו חייב משום נטילת נשמה."

✳ כי אם הוא יכול לחיות כמה שעות, אז הדעת נותנת שגם ניתן לרפאותו [יח].

יגלה נא באיזה רופא מומחה הוא התיעץ שאפשר לרפאותו, כי הרבה כסף וטורח יחסוך מיהודים אלה המייצרים תכלית ע"י שימוש חוזר בחלזונות – ובפרט בזמן העתיק הצוריים והצידונים היו יכולים להרוויח הרבה ממלאכת רפואה כזו, כאשר כל טיפה מהחלזון שיחסכו, שוה משקלה בזהב . . . או האם זה **השערת דעתו** בלבד (או, יותר נכון, עקשנותו, להציג כל שטות כעובדא – רק כדי להגיד שטעינו).

✳ [מציא סטות הראשונים לגבי סוגית הל' חלזון והפולעו]. [יח-יז]

מכל מה שמאריך בשיטת הראשונים, אנו לומדים כי אין הסכמה ביניהם מהו **מציאות** החלזון, כלומר לא יתכן לקיים דברי כולם כי י"א שיש לו אברים שאין הנשמה תלויה בה; וי"א שהוא גוף אטום; י"א שצובעים עם דם חיותו, וי"א שצובעים דוקא בדם "מיפקד פקיד"; י"א שבהכרח הוא ימות, וי"א שאין הכרח שהוא ימות. אלא כל ראשון וראשון מתרץ את הגמרא כפי סברתו, והעיקר שהחלזון האמיתי לא יסתור ההלכה שיוצאת מפירושיהם. והנה אבאר את המציאות, ותראה שהוא מקוים בגמרא, ואינו סותר אוקימתות הראשונים:

החלזון מתחיל להפריש את הנוזל הנמצא בבלוטתו כשנפצע, והולך הצבען לאיבוד. גם כשימות מעצמו (בגלל שהוא מהמים או איזו סיבה טבעית אחרת) הצבען עצמו מתקלקל והולך. החלזון אינו מתרגש בשבירת חלק מקונכיתו בלבד, כל עוד שהוא עצמו לא נפגע מבפנים. והנה יש ב' דרכים להוציא את צבעו (המכונה בהרבה מקומות "דם החלזון" כנ"ל). אחד הוא איך שעושים את זה כיום בד"כ, ומוזכר גם בספרים העתיקים: שוברים את הקונכיה כנגד מקום הבלוטה בזהירות שלא לפגוע בגוף החלזון, ומגלים אותה, ואז מוציאים את הבלוטה מהחלזון בכלי או אפילו ביד; פעולה זאת יש לעשות במהירות, כי מיד שפוגעים בגופו, הצבע מתחיל "לברוח" ממנו או נספג בבשרו.

הדרך השניה היא פשוט לפצוע את החלזון עצמו בבלוטתו ע"י שבירת הקונכיה כנגדו, שעצם המכה בקונכיה גורמת לפציעת הבלוטה. בדרך זה הנוזל יתחיל לצאת מעצמו דרך הפציעה. גם דרך זו מוזכרת אצל הקדמונים, וד"ר צבי קורן חזר על זה בהצלחה. כמובן, אם המכה תחטיא את המטרה ותפגע בחלזון שלא

להבדיל בין תכלית לארגמן

בבלוטה, או שיכה חזק מדי וכדומה, הדבר יגרום להפרשת הדם או בליעתו בבשרו – והצבע יאבד.

עכשו נחזור לגמרא: ת"ר הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת [משום צד] . . . וליחייב נמי משום נטילת נשמה, אמר רבי יוחנן שפצעו מת [שניצוד חי ונשאר במים, אלא מת מחמת עצמו], רבא אמר אפילו תימא שפצעו חי [נגד הבלוטה], מתעסק הוא אצל נטילת נשמה, והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישא ולא ימות, שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליציל ציבעיה [ולכן אינו רוצה ונזהר מאוד שלא לגרום לו שום חבלה מלבד להוציא דמו, ואפילו זה, אם היה יכול להוציאו בלי לגרום מיתתו עדיף טפי כי פגיעתו רעה ומיד מתחיל להתקלקל צבעו].

והא דכתבו תוס' שם ד"ה וליחייב, שקושיית הגמ' תהיה גם אליבא דרב יהודה דסבר מקלקל בחבורה פטור (ואם כן מה ההווה אמינא לפי רבי יהודה שיהיה חייב משום נטילת נשמה אם אין בו שום תיקון] שתוס' מתרץ "יש תיקון קצת שאינו מפרסם לכאן ולכאן ונוח ליטול ממנו הדם" (והוא מיוסד על תוס' הקודם שכתב **שם** חלזון דרכו לפרסם ולקרוב מיתתו). גם כאן אפשר שאם היה הורגו מיד ובמהירות, אעפ"י שיתחיל דמו להתקלקל, מ"מ לא יתקלקל במהירות כמו מפציעה לא מוצלחת, שיתאמץ החלזון לפלוט צבעו כל עוד נשמתו בו.

* ומלדדי התכלת קצעו דדם מיפקד פקיד פירושו שיהא דם הכנוס צכים, ודבר זה אין לו שחר, אלא הכונה דדם חלזון הראוי לצביעה מכל מהותו וטבעו הוא מיפקד פקיד, כמבואר בכתובות דף ה' ע"ב לענין דם בתולים דמיפקד פקיד, ודם בתולים אינו דם הכנוס צכים [יג].

✎ ברור כשמש שדם בכיס נקרא מיפקד פקיד; ואדרבה, שגם דם בתולים נקרא מיפקד פקיד הוא החידוש בשבילנו, כי רש"י בכתובות כבר קבע שמיפקד פקיד הוא שהדם אינו נבלע בבשר אלא עומד מוכן לצאת בפתיחת מקומו (כמ"ש רש"י שם). והרא"ז מלצר ז"ל קבע באבן האזל (כלי המקדש א, ג): "צ"ל דדם חלזון כיון שהוא מפקד פקיד אין בו דין דם חיה, ואף שעכ"פ הוא יוצא מן הטמא צ"ל כדברי הכ"מ דכיון שהוא צרור נעשה כעפר בעלמא . . . ולכן ה"נ כאן גבי מור (של קטורת) כיון שכתב הרמב"ם שהוא הדם הצרור בחיה שבהודו, וא"כ אינו דם האברים אלא כעין דם החלזון שיש להחיה מקום מיוחד שנצרר שם דם זה ואין לו המשך ויניקה מן האברים." וזרח כשמש אורנו שדם מיפקד פקיד הוא דם כנוס בכיס, ואין לו שום שייכות עם שאר דם האברים המחיה את החי, ואינו נחשב כדם בכל הלכותיו.

להבדיל בין תכלית לארגמן

* הסכמת כל הראשונים א. שמוציאים את גוף דם החלזון ולא שמים שלש טיפות מתוך חיה כים. . . ב. החלזון מת מוות מידי בשעת הוצאת דמו. . . הדבר ברור כשמש צהרים קדרי הגמ' אינם מתאימים לחלזון ה"פורפורה".

☞ האם השמש לא ברור בצהרים במקומותם של החווי"י, השלטי הגיבורים, והיעב"ץ?! ואנחנו כבר ביארנו שאין הכרח שימות מיד בכדי שיהיה חייב; ושגם הריר הזה נקרא דם החלזון. (ובכלל אינני מבין מה הוא רוצה מזה שיוצא רק ב' ג' טיפין אם בג' טיפות היו תלויה חיותו?)

* איך יתכן שלא נזכר בגמ' שצריכים להניח את היורה נגד השמש [יד].

☞ יתכן כיון שבין כך צבעו בחוץ באור היום (כך מצאו, וכך מסתבר כי אי אפשר לצבוע במקום סגור מפני הסרחון הבלתי נסבל), ואם ידוע לו אחרת, שבטובו יואיל נא להודיענו מנין לו. אדרבה, אם רצו לצבוע סגול, היו חייבים לכסות את היורה מאור היום (ולא קרני השמש בלבד) ולעשות את הצביעה בחשכת לילה.

* מדוע לא מוזכר בגמ' וגם לא ברמז"ס שצריכים לערצב כמות גדולה של מים עם הדם [יד].

☞ הלזה יקרא "השגה?" זה לא מוזכר בגמרא וגם לא ברמב"ם, כי צובעים "כדרך הצבעים" – וכלשון הרמב"ם. ונראה שאין לבעל הקוני' שום השגה במלאכת הצביעה, שדרך הצבעים להשתמש במים לרוב, ואחד מתנאי בתי הצביעה הוא שיהיו סמוכים למים.

* צוהר פרשת תרומה רמז תהליך זה. . . אינה נכונה כלל, כי הצוהר אינו מדבר כלל על התכלת. . . רק מדבר על צריאת העולם [יד].

☞ מי שרגיל בזוהר יודע שהצוהר משתמש בדברי העוה"ז כמשל לדברים עליונים; והצוהר לא מצא משל יותר ראוי במקרה הזה אלא הכנת צבעו של החלזון לתכלת.

* היה מתאים מאוד שהצוהר יסיים שכן הוא גם התכלת היוצא מדם החלזון [יד].

☞ מי שרגיל בזוהר יודע שלא היה בכלל מתאים להצוהר לסיים כך.

* תכלת מההוא נונא דימא דגינסר [טו]

☞ כל מפרשי הצוהר כבר דיברו על זה, ולכה"פ יעיין בספר לולאות תכלת שהבאתי דבריהם באריכות.

* "דברי היעב"ץ. . . בשם ספרי או"ה שחלזון התכלת לא נמצא במקום אחר כי אם בין שני מקומות הללו [טז].

☞ היעב"ץ ידע שחלזון התכלת נמצא במקומות אחרים כי כן כתוב מפורש

להבדיל בין תכלית לארגמן

ביחזקאל [כז] שבאה גם מאיי אלישה; ואולי כוונת היעב"ץ להמשובחת שבתכלת או חשב שהארגמן הצורי הוי התכלת. ועדיף דוחק הלשון מדוחק הענין, ודאישתמיט ליה מלה אחת מדאישתמיט ליה מקרא מלא.

* כתוב בדברי פלניוס, שהארגמן המשונה מצוי בצור שבאסיה, ובמניסקוס שהוא אי בצפון אפריקה . . . ובימינו ג"כ הפורפורה מצוי לכל אורך חופי הים התיכון מצפון אפריקה . . . ובכל חופי ארץ ישראל כולל עזה בדרום [טז].

☞ מ"ש פליניוס הוא: "הפורפורה המשובחת שבאסיה היא בצור, ושבאפריקה – במנינקס, וכו', וכתב את זה כדי לפרש איפה בכל יבשת נמצאת הפורפורה הכי משובחת. ולצור משפט הבכורה, כמפורסם משום הארגמן הצורי.

* [בענין תשובת הרדב"ז] ועל כרחך דגם צים אינו מצוי בשאר מקומות . . . הלוא בחלקו של זבולון לא היה עולה מאיליו רק אחת לשבעים שנה, ואילו צים של כל ארץ ישראל היה מצוי בשפע רב כל השבעים שנה [–בתמיה] [טז].

☞ לשון תשובת הרדב"ז סי' תרפה: "שאלת . . . מהיכן היה להם [דור המדבר] חלזון שיוכלו לצודו והלא לא היה נמצא אלא בחלקו של זבולון . . .

"תשובה אין זו צריכה לפנים שהרי החלזון מצוי הוא בים ובחלקו של זבולון היה עולה מאיליו מן הים אל היבשה והיו מלקטין אותו ואחר שגלו ישראל לא היה עולה . . . היו צריכין לצודו וכן במעשה המשכן היו סמוכים לים הקדמוני ים סוף . . . וצדין אותו שהיה נמצא שם והיינו שלא הוצרכו לומר בחלזון כאשר אמרו בתחש לפי שהיה מצוי ואפשר שעד היום הוא מצוי . . ."

* ולכן אינני מתחיל להבין מניין יצאה לו מסקנתו – פשוט הוא שבשאר מקומות שלא היה עולה מאיליו **על היבשה**, היה נמצא **בים** והיו צריכים **לצודו** משם.

* ברמז"ס מצואר קדמו של החלזון שחור כדיו (וכנראה כך היתה קבלה בידו) [טז].

☞ נראה שלא היתה קבלה בידו (ובפרט שמציין כאשר כן מביא קבלה כזו) אלא שכך העתיק מאריסטו שהוא סמך עליו בכל עניני הטבע, וכמו שביררתי שבספרו של אריסטו שהיה להרמב"ם (בשפה הערבית) היה כתוב שהוא שחור כדיו (אסואד). ועיין לקמן מדברי בעל הקוני' עצמו שהרמב"ם אינו מחדש דברים שאינם נמצאים בגמרא. (אולם יש תרגומים בשפות שונות שתירגמו "כהה", כי גם זה משמעות המילה היוונית "מלן").

* לכל משקה שיש לו קצת צבע . . . כמות גדולה ביחד הוא נראה הרבה יותר שחור, אבל לא ניתן לכנותו שחור, וק"ל לא כדיו [טז].

☞ מסתמא כוונת בעל הקוני' אינו "כמות גדולה" אלא "ריכוז גבוה". וכשיראה זה בעיני עצמו יחליט האם זה שחור כדיו או לאו, ולא עפ"י שמועות.

להבדיל בין תכלית לארגמן

* ועוד לשם מה כתב הרמב"ם שדמו שחור כליו . . . [טז].

👉 לא לאפוקי הפורפורה, כי כך כתב אריסטו על הפורפורה שצובעים בה התכלת, שימצא בה דמו שחור כדיו. ואפשר שכתב זה דוקא משום חידושו, שלא נטעה לחשוב משום שדמה שחור שאינו חלזון התכלת, אלא להגיד לנו שכן אמור להיות צבע דמה קודם הצביעה. וגם להבדילו מזו שדמה אדום (וכמוזכר באריסטו) שמשתמשים בה לארגמן ולא לתכלת.

* ודברי הרמב"ם [שדמו שחור כדיו] מתאימים דוקא לדג הדיו של האלמו"ר מראדזין [טז].

👉 אתמהה: נוזל שיורק הדיונון בחיי חיותו "מתאים" שיקרא דם, אבל נוזל היוצא ביציאת נשמת הפורפורה לא "מתאים" שיקרא דם?

* [לשיטתו שתכלת היא דוקא צבע זהיר] מה שאפשר להכניס ליורה הרבה למר ומעט צבע ועי"ז נראה החוט כאילו נצבע נצבע תכלת, אין זה נותן לו שם צבע תכלת, שהצבע הזהיר נעשה מכח תערובת הצבע הלזן של חוטי האמר [יז].

👉 אינני חושב שהוא עצמו מאמין במה שאמר כאן; ואם באמת כן שואל בתמימותו, נשאל אותו מה יהיה דעתו בצמר שחור (בטבעו)? לפי דעתו התכלת "האמיתית" אמורה לצבוע אפילו צמר שחור לתכלת בהירה, כי אין צבע החוט אמורה להשפיעה על הצבען. אלא דעתיה נפלא לבירא.

* בספרי . . . ניכר שהוא גנוז לצדיקים לעתיד לבא . . . ומה שכתבו התוס' . . . למשחרב בית המקדש בטלה זכוית לצנה ללא בטלה לגמרי קאמר אלא ללא שכיחא, שם נאמר לשון "בטלה" ולא לשון נגנז, ולשון נגנז משמעו שנגנז לגמרי [יז-יח].

👉 עדיין השתמשו בתכלת לציצית שלש מאות שנה אחר הספרי. ועוד בספרי שם מוזכר גם אוצרות השקועות בים גנוזות לצדיקים לעת"ל, ומ"מ מדי פעם מגלים ומוציאים אותם, ואין מי שנוזהר מלקחתם – ואפילו בימינו אני"ש לא עושים סערה מלקיחתם. ועוד נקודה למחשבה: איזה לשון נשמע יותר כאבידה מוחלטת – "בטלה" או "נגנז"? לכאורה לשון "בטלה" שמשמשים בו לביטול החמץ כעפרא דארעא (האפשר לחשוב להגיד "גניזת חמץ"?!).

* והגר"א ז"ל צביאורו . . . הביא מדרש זה [רבה ותנחומא] . . . ללמדנו שהתכלת נגנז [יח].

👉 לשון המדרשים בשלימותם: "אלא מצוה להביא לבן ותכלת ויעשה. אימתי כשהיה תכלת. ועכשו אין לנו אלא לבן שהתכלת נגנז מצוה לבן". ולכן, נראה שהגר"א הביא מדרש זה בביאורו ללמדנו שדוקא בזמן שהתכלת נגנז מותר ללבוש רק בלבן, אבל כשיש תכלת, אסור ללבוש לבן לבדו כי מבטל מ"ע של תכלת בידיים

להבדיל בין תכלית לארגון

* אלא ששנים מסוימות טוענים מלדי הפורפורה שהיתה גזירה מלד המלכות קלא ללכוע זו (ולרד זיכור אס אכן כך הוא) [יט].

ביררנו (או יותר נכון – ידוע לכל העמים) ואכן כך הוא, שהיתה גזירה מצד המלכות שלא לצבוע בפורפורה (מלבד בתי צביעה המלכותיים) ליותר מאלף שנה! הגזירה התחיל לכה"פ בשנת ד' קנ"ב כמוזכר בקודקס יוסטניוס – ולא בוטל אף פעם אלא הוסיפו והחמירו בו עוד יותר, וכמ"ש הרמב"ן בפר' תצוה, "והתכלת גם היום לא ירים איש את ידו ללבוש חוץ ממלך הגוים" (ובמס' סנהדרין (יב, א) משמע שכבר בימי רבא (לפני שנת ד' קיג) היו גזירות בענין תכלת).

* [מתמיה איך אחר שנגנז התכלת היתה הפורפורה מלויה בכל(?) חופי הים] [יט].

כי נגנזה התכלת, ולא החלזון; ובכל העולם אי אפשר היה להשיגה (בין לתכלת בין לשאר צביעה) כי אם בניו ושריו של מלך וברשותו, "והתכלת גם היום לא ירים איש את ידו ללבוש חוץ ממלך גוים (רמב"ן, פר' תצוה). " ממילא לגבינו נגנז התכלת כפשוטה (משל לאדם שאבדה לו מרגלית, כל מקום שהיא מרגלית שמה, לא אבדה אלא לבעלה – מגילה טו, א); וכבר מצאנו על דרך זה במס' שבת (סג, ע"א), "עצי ירושלים של קנמון היו . . . ומשחרבה ירושלים נגנזו ולא נשתייר אלא כשעורה ונשתכח בגזאי דצימצמאי מלכתא." וגם מה שהחלזון אינו עולה מעצמו כמו שעלה בזמן שביהמ"ק היה קים (וכמ"ש לעיל מהרדב"ז) כבר מספיק בכדי לפרש גניזת התכלת בידי שמים.

* כל חלזון כשר לתכלת . . . דבר זה אינו נכון כלל [יט].

ואני מסכים אתו שאינו נכון כלל; אלא כמדומני שהדברים נאמרו על דרך הרחקה, היינו שיש רק חלזון אחד שאפשר לצבוע אתו תכלת, וכן מוכרח מן התוספתא (מנחות ט, ו) שאינו מגדיר איזה חלזון הוא כשר, וכמו שמגדיר התולעת שני, וז"ל: "תכלת אין כשרה אלא מן החלזון שלא מן החלזון פסולה. שני התולעת מן התולע שבהרים הביא שלא מן התולעת שבהרים פסולה." ואם היה עוד חלזון (שגם בעל הקונטרס מודה שכל שבלול ימי בשם חלזון יקרא) שהיה אפשר לצבוע ממנו תכלת, בהכרח מוטל על התוספתא להזכירו במפורש. ואל תאמר ש"החלזון" בה"א הידיעה – היינו דוקא חלזון אחד הידוע שהוא הוא הצובע תכלת; כי גם מביא בהמשך שני התולעת מן התולע שבהרים וכו' – מצא לנכון לציין איזה תולעת מסוימת, למרות שכתב התולעת בה"א הידיעה. הוי אומר שכל חלזון הצובע תכלת כשר, או (וכפי שהוא האמת) שיש רק חלזון אחד שאפשר לצבוע ממנו תכלת.

להבדיל בין תכלית לארגמון

* מנחות ר"ט דף מ"ד, ת"ר חלזון זהו גופו דומה לים וברייתו דומה לדג ועולה אחד לשצעים שנה וזדמו לזבעין תכלת לפיכך דמיו יקרים [יט-כ].

☞ מקוים הדמיון בפורפורה, אשר צורתו בדומה לדג, עפ"י הגדרתו של הערוך (ואחרים), "דג של ים שהוא רחב ודק וחד כלפי ראשו" (ערך רצם), היינו כישורי – fusiform (עיין מעבר לדף-שער); ומכוסה באצות ירוקות, ובפרט בזמן העתיק שאריסטו מזכיר שהוא תמיד מכוסה בירקרק – גם היום יש מקומות שהפורפורה רגילה להיות מכוסה באצות ירוקות דוקא. והרוצה ללמוד מה הוא החלזון עפ"י ברייתא זו, כשיעבור להסתכל על כל מה שבים, יבין שאפשר ללמוד מברייתא זו מה הוא החלזון כמו שאפשר ללמוד ממשנה אחרונה של מס' קינן מה הוא כבש, עיי"ש. כמה בריות יש בים שהם "גופו דומה לים וברייתו דומה לדג"? ומהרדב"ז כבר למדנו שעולה אחד לע' שנה הוי רק בזמן המקדש. אם כן הדבר היחיד שנשאר לזהה את החלזון הוא שצובעין ממנו תכלת. והרמב"ם והסמ"ג לא הביאו את לשון הגמרא כמו שהיא אלא הוסיפו ושינו; והרי"ף והרא"ש שהביאו את כל הלכות ומדרשי התכלת (כי **הלכות תכלת אינן הלכתא דמשיחא אלא חיוב של זה"ז**) מ"מ לא הביאו מימרא זו. הוי אומר, הרבה ראשונים לא ראו במימרא זו הלכה קובעת (כי בסוף הכל היא אינה קובעת דבר מוגדר ומסוים) אלא רמז ואגדתא.

* ודבר ברור שהתנא צא ללמדנו מהם סימניו של החלזון המדובר, ולשון הברייתא במסכת לילית "שאינו לזבעין תכלת אלא בחלזון חלזון למה הוא דומה ברייתו דומה . . . [כ]."

☞ ברם, מסכת ציצית ככל המסכתות הקטנות היא ליקוט הלכות מהש"ס, ומקור הדברים המצוטטים הם התוספתא הנ"ל, "תכלת אין כשרה אלא מן החלזון שלא מן החלזון פסולה"; וברייתא המובא במס' מנחות "חלזון זהו גופו דומה לים וכו'." ז"א שאעפ"י ששמע ממס' ציצית שבא ללמדנו מה הם סימניו של החלזון המדובר, מ"מ לאמיתו של דבר אין פני הדברים כך – אלא כמו שהכרחנו לעיל שהחלזון היחיד שאפשר לצבוע ממנו תכלת הוא הכשר.

* נלמדך לומר שחז"ל צוה קדשם ידעו שיש רק חלזון אחד ויחיד בכל העולם שממנו ניתן לייצר תכלת [כ].

☞ ואכן הוא הוכחה לרוח קדשם של חז"ל שבכל העולם לא נמצא רק חלזון אחד ויחיד שממנו ניתן לייצר תכלת; אלא נראה שלכותב הקונטרס קצת קשה להאמין בזה.

* וזה נסתר מהמציאות של ימינו שישנם שתי חלזונות שהצליחו להפיק מהם תכלת, אחת ה"נטינה", ואחת ה"פורפורה" [כא].

להבדיל בין תכלית לארגמן

👉 **זה שקר גס** (ומסתמא מאי-ידיעה) כי אף פעם לא הצליחו **לצבוע** מהינטינה. ואפילו הוזה הינטינה של ימינו המתעקש וצועק בכל מקום שזהו החלזון של תכלת, מנסה זה שתים עשרה שנים לצבוע בו ואין לו מה להראות מכל עבודתו כי אם חוטים דהויים (שאפשר לראות בבית מדרשו של הרה"צ י"מ מורגנשטרן שליט"א) והרבה בלבול שזרע בין האנשים. גם המחקר שתמך בו יסודותי"ו, כאילו מצאו גם קונכיות של ינטינה בבתי הצביעה העתיקים – נתגלה כשקר. ונראה שלאור כל אלו, שֶׁכֶךְ מסע הבילבול שלו בב' השנים האחרונות.

✳️ וזמקפחת הפורפורה ענמה יק לפחות 3 מיני פורפורות שאפשר לייצר מהם תכלת [כא].

👉 שלשתם ממשפחה אחת ויחשבו כמין א'. ולמעשה, משתמשים ב"קהה-קוצים" זה שידוע שצובע תכלת בצורה פשוטה וקלה – בין מצד כמותם בין מצד איכותם.

✳️ קמא תאמר שלכך פסלו חז"ל את ה"ינטינה" מקום שהצבע המופק ממנו אינו עומד ציפיו ויורד עם סממנים [כא].

👉 בשום אופן הינטינה אינה צובעת, רק מכתימה, וירד בלי סממנים – ואפילו בלי מים. ואין שום השוואה בין כתם ינטינה לצבע (כגון פואה ואיסטיס וקלא אילן) – כל שכן לצבע היציב והיפה של תכלת הפורפורה.

✳️ בפלפולו על יציבת ויפוי הצבע שלפי הרמב"ם אינו "תנאי" אלא "סימן" [כא].

👉 אבל מה נעשה שהרמב"ם תחילה כותב בפרק ב, א: "והתכלת האמורה בציצית, צריך שתהא צביעתה צביעה ידועה, שעומדת ביופייה, ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה הצביעה, פסול לציצית, אף על פי שהוא כעין הרקיע"; ורק בהל' ב' כתב, "כיצד צובעין תכלת של ציצית... מביאין דם חילזון". ברור שדעת הרמב"ם היא שהצורך בחלזון הוא משום צביעתו היציבה – תנאי ולא סימן. עד כדי כך מגיעים הדברים, עד שהתפארת ישראל ראה בזה התנאי היחיד לתכלת, שאם היא עמידה ויציבה, אינו משנה מה מקורה – האם גם התפארת ישראל לא הבין איך ללמוד רמב"ם?

✳️ הרי שמבואר שגם לבע המשתנה ע"י הסממנים של רב יצחק צריה דר"י כשר, כיון שמשתנה ע"י סממנים אחרים [כב]

👉 ואפילו אינה משתנה למעליותא כשרה, כל עוד שאינה מתקלקלת יותר; כן פירש הרדב"ז ברמב"ם (תשו' חלק ה', אלף תכא).

✳️ ומלדדי הפורפורה ענמן מעידים בכתבם שהצבע המופק בימינו מן הצמח הנקרא אינדיגו, שמייחסים אותו לקלא אילן (ויתכן מאוד שהשם נתחלף המשך השנים) [כב].

להבדיל בין תכלית לארגמן

👉 ועוד פעם: לא רק "יתכן", אלא "יתכן מאוד"?! ועד"ז י"ל, "הדרכי לא יתכן, הלא דרכיכם לא יתכנו! (יחזק' יח)"

* ויתכן מאוד שחס יפיקו את הצבע של הפורפורא בשיטות שהיו נהוגות בזמן חז"ל יתגלו עוד שינויים משמעותיים [כז]

👉 מה שהתגלה לנו מהפקת צבע הפורפורא בשיטות שהיו נהוגות בזמן חז"ל הוא כמה נכון ומדויק הוא זיהוי הפורפורא כחלזון התכלת.

בענין תכלת של האדמו"ר מראדזין: יש כאן לפנינו לכל הפחות ספק לאוריינתא של זיטול מלות עשה... וזכל זאת גדולי ישראל נמנעו מללכת עם התכלת ואין ספק שהגדולים נמנעו מללכת עם תכלת משום שסברו שהוא כן מזיק... ליסודי הדת [כג]

👉 לא היה ולא נברא, אלא (שרובם ככולם) לא ראו בזה אפילו ספק ספיקא של הנהגה טובה. ומי לנו גדול מהחזון איש, שדבריו סותרים טענה זו להדיא: (מיומנו של הרה"ג ר' שרגא היימאן זצ"ל – עפ"י צילום היומן עצמו, מובא ב"יתד נאמן", עש"ק לך-לך תשנ"ז): **"הלא אין שום היזק בדבר להטיל ספק תכלת ואילו היה צל צלו של ספק הלא היו גדולים אז מקבלים אותו."** קרא דברי גדולי הדורות עצמם – וגם בין השיטין, ותראה מה היתה דעתם בנושא:

א. הישועות מלכו כתב על תכלת ראדזין: "ולא רציתי להאריך במכתב כי לא ניתן לכתב בכתב" (סי א'); "הנה כבוד הרב הגאון ש"י אמר שלפי דעתו הדג הנקרא טינט פיש הוא החלזון שהיו צובעין בו התכלת... הנה זה רק סברא בעלמא... והגם כי הרב שיחי' תירץ זאת אינו אלא סברא בעלמא" (סי ב'); "ודברי הרב שיחי' אינו אלא השערה בעלמא ע"כ א"א לסמוך ולסייע את מלאכתו, ולא אוכל לכתוב את אשר עם לבבי בענין התכלת יען כי גם זאת אינו אלא השערה בלבד לכן לא בעה"ח בענין זה." (סי ג')

ב. החפץ חיים: "הגרממ"י זקס שאל פעם את חותנו (הח"ח) אם אפשר להסתמך על תורתו של האדמו"ר מראדזין בדבר תכלת לאבנט של כהן גדול. והשיב לו "החפץ חיים": "אני לא הייתי מכניס את ראשי לתוך האש ומסתכן לעבוד את עבודת המקדש על סמך תורתו [=פפולו]. " (החפץ חיים – חייו ופעליו, הרב מ"מ ישר עמ' תתרה – מובא בספר "התכלת" להרב מנחם בורשטין)

ג. הרי"מ טוקצינסקי (עיר הקדש והמקדש, עמ' נד): "הרבה הרב [הצדיק מראדזין] להשיב, ואף אמנם הראה בתשובותיו רב גובריי רב חילו להשיב מלחמה שעה, מסופקני אם גם הוא אמרן בהחלט ובודאות ולא רק בתור דעת נוטה."

להבדיל בין תכלית לארגמון

ד. הרש"ב מליובאוויטש (אגרות קודש, סי' קנח): "כפי שמצוייר החלזון במאמר פתיל תכלת כמדומה לי ברור שראיתיו זה כעשרים שנה מלפנים באקוואריום דברלין. ראיתי חיה קטנה והיא מוריקה לעתים מיץ שחור שמשחיר את המים סביבה. ולפי **שלא עלה על דעתי שזה יהיה החלזון**, לא שמת לי לבי לעיין על כל פרטיו."

ועם כל זה **לא ראו הגדולים צורך לצאת נגד תכלתו** של הצדיק מראדזין זצ"ל, ואפילו מהרי"ל דיסקין בירושלים דאז (שמכל צד היו פוקרים ומתפקרים) דחה "לעמוד כנגד למחות (פתיל תכלת להר"מ גלבשטיין ז"ל, עמ' כא) – וכמו שכתב הישועות מלכו כנ"ל. **וכן גדולי דורנו שליט"א לא אסרו** להטיל תכלת מהפורפורה, **ולא החליטו** שאיננו החלזון.

אבל **שהפורפורה היא התכלת** אינה השערה בעלמא, אלא **דעת תורה טהורה** של החוות יאיר והשלטי גבורים ור"ב מוסיפא והיעב"ץ. ובעל הקונטרס עוד לא הסביר מה התגלה מאז ימי גדולים אלו ועל סמך מה הוא קובע שהחוות יאיר ודעימיה טעו. ולכן אנן סמכינן על דעתייהו ועל דעת המהרי"ל שאין צורך במסורה אלא אפשר לזהות החלזון ע"י סימנים.

* "לכל מציאות לריכים מסורת [כד]."

✎ אשר עד היום תמהים מניין חידוש זה, ויותר מדרשת פסוק "שאל אביך ויגדך" שאיננה ממדרשי חז"ל, לא קיבלנו שום תשובה – ומנין לנו הכח בזמן הזה לדרוש פסוקים כמו תנאים? אם לא נאמר שאמר זה כווערט"ל, כי לא ראה בזה אפילו ספק. שהרי החכמים נתנו לנו סימנים לעוף טהור, ומה שטהור וטמא בעופות הוא רק על פי השמות שהתורה מסרה לנו; א"כ מה הרוויחו חז"ל בסימניהם אם א"א לקבוע מציאות אלא עפ"י מסורה? ומה שאין אוכלים עוף אלא עפ"י מסורה הוא מנהג מהגאונים ולא עיקר הדין; ובכל זאת, אפילו בית ותלמידי בריסק אוכלים תרנגול הודו (אינדיק) שהתירו למעשה עפ"י סימנים, כי ודאי אין מסורה מימי חז"ל על עוף זה. לכן צ"ע באיזה הקשר נאמרו הדברים. ודרשה זו מהבית הלוי אינה יכולה להיות חזקה מעצמה, ולכן **אנחנו** שלא קיבלנו דרשה זו מאבותינו, לעומת גדולת המהרי"ל בפסק מנהג אשכנז – שכן קיבלנו, ודאי שנמשך אחרי המהרי"ל שכתב, "למאי דכתב הסמ"ג ... סימנין, בקל היה לעשות תכלת."

* אין ספק שחסידי "הפורפורה" לא ישתכנעו כלל להסליך את הפורפורה אחרי גווס וללכת עם התכלת האמיתי, כמו שאנו רואים צעינינו שלובשי תכלת ראדזין [ל"ל: ראדזין] [כה].

✎ ההשוואה תמוהה ואינה ראויה, ואיני יכול להאריך. אבל זה אפשר לומר, לא זו דרך התורה, אלא אין לדיין אלא מה שענינו רואות, וכל פסק הלכה אפשר

להבדיל בין תכלית לארגמן

שלעיתיד יפסקו באופן אחר. הלא מנהג ישראל כהיום כשיטת רש"י בתפלין, ולמה לא חששו שאחרי כמה שנים יוכיחו בראיות חותכות – או אפילו יבוא אליהו ויאמר – שהלכה כרבינו תם, ואיך ישתכנעו העם לעזוב תפילין היקרים שלהם? ויותר מזה עיין יבמות (קב, א): "אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל וכו'". ובקיצור מה שנוגע לנו, לא נתנו את האי-ודאות במה יש לחלוץ למנוע מחליצות. ונראה שאמרו "שכבר נהגו העם בסנדל"; זה לא ענין של "לא בשמים" שקימו הלכה בבי"ד הגדול אחר שנמנו וגמרו, אלא שכן היה המנהג בבתי דיני ישראל. בא תראה שלא רק לא חוששים מה שיבוא ויגיד אליהו, אלא מנהגם קובע את הדין. מכל מקום לעניננו: אין לנו לחשוש מה יוכח העתיד, אלא לפסוק הדין כמו שהוא לפנינו; ואם נראה שזו תכלית, או שראוי לחשוש שזו תכלית ולהטילה בבגדינו – זה המוטל עלינו לעשות, ותמים תהיה עם ה' אלקיך.

* מרגל צפומיה דצחתם סופר זללה"ה "חדש אסור מן התורה" . . . היום זה תכלית . . . ומחרתים זה . . . קרבן פסח. [כג].

פשוט הדבר שחדש אסור מן התורה היי' בענין מנהגי הקהילות, וצורת הביהכ"נ, וכדומה; אבל בקיום מצות עשה דאורייתא נאמר **אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'** (ועיין שו"ת חת"ס יו"ד, רל"ו – והבן).

* [זהערה שם] נזדעזענו לשמוע שחצורת אנשים משולי המחנה החרדי עשו מעשה צאט נפש ויהיו לעלות ההרה אל הר הבית, והאזינו צפה מלא שמתרת העליה היא להכין את הקרקע להקדשת קרבן פסח, ומי צראשם חס לא אחד מראשי מלדלי תכלית הפורפורה, או לנו שכן עלתה בימינו [כג].

ראשית כל, הגר"ע אופמן שליט"א – אשר תמיכתו לתכלית מתנוססת בראש ספר לולאות תכלית – ושאר רבני שידוע שיש תכלית בבגדיהם (וכנראה שהם עדיין לא התעדכנו מקוני "בין תכלית לארגמן" שזה מזיק לדת) אינם חשודים לעלות על ההר. א"כ מה זה נוגע לתכלית?

וההוא שכן עלה ההרה, האם התכלית גרם לו לעשות המעשה הזה? אולי מה שגרם לו הוא דעותיו לגבי איסור גילוח במכונה? אולי משום שאינו מחזיק מההיתר מכירה? אולי משום שאינו מחזיק ממעלית שבת? או משום שאינו מחזיק מעירובי עיירות? שאינו מחזיק מפאה נכרית ברה"ר? או ה"מכירה" של חמץ? וברוך ה'! ומ"מ מה החשבונות שלו אינו נוגע לנו, הרבה יהודים טובים וכשרים משלנו לא נוטים מדרך ההלכה המקובלת בעולם החרדי בשום פרט – אלא שחרדים למצות ה' עלינו הכתובה מפורשות בתורה, "ונתנו על ציצית הכנף

להבדיל בין תכלית לארגמן

פתיל תכלת. הם עברו על הנושא, **משוכנעים** שזה תכלת (ולכה"פ ספק קרוב לודאי), ואינם יודעים להשית עצות בנפשם איך להצדיק ביטול מצות ה'. או לנו שכך עלה בימינו, שהרוצה שלא לבטל מצות ה' בידים מזלזלים בו כאחד הריקים.

* למאי דקיי"ל לעיקר דזמן הזה לזכא תכלת סדין חייב צלילית, ממילא [כה] . . .

☞ העצה הפשוטה היא שהרבנים יכריזו – לא שלא ללבוש תכלת – אלא שלא ללבוש עוד סדינים עם ציצית; וכמובן שזה יעלה ביותר קלות מאחר שבין כך אין בימינו טליתים או חוטי ציצית מפשתן.

* והא קמן שמחדשי התכלת עושים איך היסר צעינו, ואינם נועלים צחמנו הדור כלל [כד].

☞ מוציא לעז על אנשים שהוא כלל אינו מכיר. הלא הרב אליהו טבגר שליט"א, הראשון שעשה תכלת בציצית הלכה למעשה התייעץ ברבותיו, וצבע תכלת בציציותיו שנים לפני שאלו שאינם "משלנו" ידעו מכל הנושא, וקשריו ל"מזרחי" הם כמו אלו של בעל הקונטרס עצמו. וגם אני – כמו שלומי אמוני ישראל – שאלתי שאלה קודם שהטלתי תכלת בציציותי. ותראה דברי הרה"ג הרמ"מ קארפ שליט"א במכתב המלצה להרב טבגר:

עש"ק פר' יתרו שבט תש"ע

בס"ד

הן הרה"ג יראתו קודמת לחכמתו ר' אליהו טבגר שליט"א מפה קרית-ספר, זכה לכתוב מאמרים רבים בענין התכלת, ומסר נפשו על קיום מצוה זו, ולשיטתו אף זכה לגלות החלזון שממנו עושין התכלת ובירר שיטתו בהרחבה במאמרים רבים, ואני לא אוכל להכריע בדבר כי נעלמו ממני מעינות החכמה ובודאי מה שנוגע לגילוי חלזון זה שמבואר במדרשים שנגנזו. אך בס"ד רואים שכעת סמוך לביאת משיח צדקנו נתעוררה ביתר שאת התעוררות גדולה בציבור וחשק גדול לקיים מצוה זו או עכ"פ לברר הלכותיה לפרטיהן, וזכות גדול להרה"מ"ח שליט"א שהפיץ אור מצוה זו לפרטיה בבירור אמריה, ואף רבים משתוקקים לקיימה בזכותו, ואף שלמ"ה מכמה טעמים אי אפשר לחייב ללבוש התכלת כהוראת מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א מ"מ בודאי אותם שזכו לברר הלכותיה ויצא להם כן ע"פ בירור פרטיה צריכין לקיימה ואין מושג של בושט פנים בקיום ההלכה, וגם מי שחשקה נפשו עכ"פ להדר לקיימה גם אם אין מחוייבין בכך, ואף על צד ספק הרחוק בודאי הידור וחיבוב מצוה יש בזה וגדול שכרו, ולכן אמינא לפעלא טבא יישר, ולחזק ידי הה"מ"ח שליט"א שימשיך בהפצת מצות התכלת ובירור הלכותיה ... ובזכות זה נזכה לקיימה בשלמות בביאת משיח צדקנו שיורנו אמיתתה ומאמרה.

להבדיל בין תכלית לארגון

וע"ז באעה"ח לכבוד המצוה ולומדיה

משה מרדכי קארפ

וכמו שאמרתי, הוא לא היחיד שהורה כדברים האלה לשואליו. ברור שאי אפשר להגדיר אנשים ישרים שרק רוצים לקיים מצות בוראם כ"אינם נועצים בחכמי הדור כלל" – ובפרט שיש מהם שהולכים עם תכלית זו, וכמ"ש הגר"ע אופמן בהסכמתו לספר "לולאות תכלית", וז"ל: "וכן כמה וכמה מגדולי הדור יראים ושלמים שהתחילו לקיים מצות תכלית בצנעה". ומהסכמתו לספרי, וממכתבו של הגרמ"מ קארפ למפעליו של הרב טבגר, נמצא שאנחנו יעצנו בחכמי הדור הרבה יותר מכותב הקונ' הלז, שפעל נגד דעתם של הגדולים לדורותיהם כנ"ל.

סוף דבר, אחרי שהכל נשמע, דברי הקונ' אינם רציניים, כי נכתב בלי עיון – דרישה וחקירה – בנדון, וחוסר התמצאותו בכל הנושאים הקשורים גרם לו שיפריכוהו כלאחר-יד. ועתה, עבור על הנושא וברר את הדברים כי ה' הטובה עליך – ויהיה ה' אתנו לדעת את האמת.

ידידך המאחלך כטו"ס,
שלמה י. טייטלבוים

להבדיל בין תכלית לארגמן

אחרית דבר

אחרי שמסרתי מכתבי זה להדפסה ועדיין לא הודפס, כבר יצא הקונטרס בשנית עם הוספות בסופו. כנראה השיג בעל הקוני עוד פיסת מידע, וחשב לבנות עליה תילי תילים של דיוקים; צלל במים אדירים והעלה חרס בידו.

* [מתקקש שנגד פורפורה הוא סוג נגד מלכותי שלי קשר לכצעו ומקור כציעתו (עיין דברינו לעיל, עמ' ה), וחושב להביא ראיה מן הראצ"ה].

☞ אלה דברי הראב"ה על מס' ברכות (סי' כה): "ר"א או' בין תכלת לכרתי. וקבלתי שיש מין צבע שקורין כרתי ודומה לתכלת. וגרסינן בירושלמי בין תכלת לכרתי בין פורפורין ובין פריפינין והוא מעיל שקורין בלשון לע"ז פורפורה ויש שדומה לו קצת." והדברים ברורים שכוונת הירושלמי ההבחנה בין תכלת וכרתי היא על ידי שני בגדים באותם צבעים, לאפוקי חוטים או גבבא דעימרא. הבגד שמצבע תכלת נקרא פורפורין, וזה שבצבע כרתי נקרא פריפינין. אם פורפורה היתה שם בגד בלבד שאינו תלוי במה הוא נצבע (אם מהפורפורה או לא), למה לא יעשו ההבחנה בב' בגדי פורפורה – אחד של תכלת ואחד של כרתי? ולמה צריך לבגד פורפורה דוקא ולא סתם ב' בגדים? אלא נקרא פורפורה על שם מה שנצבע בו, ומשום שנצבע בתכלת שהיא מהפורפורה, נקרא הבגד פורפורה. ותו לא מידי.

* עוד נחזרר שחפירות ארכיאלוגיות של צתי הצביעה העתיקים נתגלה סירות הצביעה עמדו תחת השמש ... איך יתכן ... [שנמלאו שרידים רבים של צבע סגול ולא נמצא שריד של צבע תכלת ... וטוענים ש]אין צורך כלל בשמש לעשותו כחול אלא די בחשיפה לאור, א"כ איך יתכן שצתי הצביעה כצעו סגול, גם יפלא שהרב הרצוג עשה נסיונות להוציא תכלת מן הפורפורה ולא הצליח. והתירוץ לכל זה הוא שהולאת צבע התכלת מן הפורפורה אפשרית ... צ"שית החיזור" ... ובעזרת כמיקלים ... ומעתה מובן שצתי הצביעה העתיקים וכן הרב הרצוג לא כצעו צשיטת החיזור (ולא צרור האם בזמן חז"ל היתה אפשרות לפעולה זו), וצשיטת הצביעה שלהם הצבע נשאר סגול לעולם.

☞ זה דרכו כסל למו, אשר כל ידיעה מועטת שהוא מקבל בונה עליו בנין וללא ידע מקיף אין לו על מה לסמוך. מה הוא סוד "החיזור" שהוא גילה רק עכשיו (וחושב שהוא גילה את אמריקה), ולענין השימוש בו בכל הזמנים לסוגי צביעה שונים, וגם אופן כיסוי היורה כדי לצבוע סגול- עיין ב"פתח דבר". וסיבת מציאת רק שרידי חרס סגולים, ושה בעצם ראיה שהשתמשו בפורפורה לצביעת תכלת – עיין עמ' ה. וכן כתבנו שהרב הרצוג לא ניסה אף פעם לצבוע אלא סמך על נסיונות קודמים של המדענים ותוצאותיהם ששלחו לו – ומה נעשה שהמדענים עבדו במעבדות, ולא באור היום?

* הקריד היחיד לכצע כחול הוא אריג צבוע כחול שנתגלה בסיציר, שלטענת החוקרים נחזרר צדיקות שכלצע פורפורה (אולי כן ואולי לא).

☞ ממשיך ב"שיטת הפקפוקים" שהתפתח בראשיתה ע"י זה שכתוב עליו "אשר קרך בדרך", שהטיל ספק בכל דבר כדי לקרר לב היהודי מלקיים מצות אביו שבשמים. ועיין דברי מרן הקהלות יעקב בעמ' ח. ולעניננו, לא רק שהיו אוכלים ביוה"כ עפ"י בדיקתם זו,

להבדיל בין תכלית לארגמן

אלא כמדומני גם המקדש על מנת שכחול המרדעת עשוי מהארגמן קהה קוצים ימצא את עצמו חייב בכתובה. ומ"מ, לבנינו יש יסודות חזקים שאפילו אם נסיר כיור וציור זה או אחר, הבנין ישאר איתן.

✳ ונדחקים . . . גופו דומה לים וזרייתו לדג אינם אלא הסכר למה דמיו יקרים, שהחלזון . . . קשה להבחין בו ולמוד, אבל מה נעשה שזמן חז"ל לא היו לדין ע"י כוללנים, אלא היה ניכר דרכות כמזלזל בגמ'.

✳ ודאי שנצודו הפורפורה על ידי רשתות, כמוזכר לרוב. אמנם מאוד מסתבר שחיפשו היכן הלהקות נמצאות על ידי צלילה, כי הפורפורה אינו שוחה במהירות ממרחק כדי להגיע לפתיחות כמו רוב הדגים (וכיום משתמשים לצידתם בין ברשתות ובין בצלילה). עכ"פ, מה לנו לכל אריכות הדברים כי דומה איננו זהה, והרי"ף והרא"ש כבר השמיטו מאמר זה מהלכותיהם כי אינו ענין מעשי להלכה כתנאי לחלזון, אלא להיפך – החלזון אמור להזכיר לנו את הים, וכמו שכן הוא בפורפורה; ז"א, זיהויה של הפורפורה כחלזון התכלת אינו מיוסד על תירוץ זה או אחר לקושית "הדומה" – ובפרט שבד"כ הוא כן במראה של ים.

✳ בזמן חז"ל נקצו את הקונכיה [של הפורפורה] כנגד הצלטה . . . ואין קום בקיאות להכות צפטיס ולחתוך בסכין.

✳ א. מי דיבר על מומחיות? השאלה במלאכת שבת היא הכוונה, וכוונתו להוציא את הצבע בכמה שיותר נשמתו בו – תהליך המיתה גורם לאיבוד איכות הצבע; והוא פרדוקס עשיית התכלת, אבל הדברים פשוטים מאוד. ב. כשכל טיפה שמוציאים מהחלזון שוה את משקלה בזהב, צריכים מומחיות כדי להוציא את הדם במהירות האפשרית בלי לאבד מהכמות והאיכות (וגם בזמן העתיק נחשבה עבודה זו לאומנות, כמוזכר בספריהם)

✳ אחד מצתי הצביעה העתיקים נתגלה בתל מור באיזור אשדוד בדרום הארץ.

✳ לכאורה כוונתו בזה, שנמצא שם קונכיות פורפורה, ואיך יתכן החלזון בדרום כשחז"ל אמרו שנמצא בצפון? ובכל זאת האם הוא רוצה להתכחש לעובדא שעיקר תעשיית הפורפורה היתה בצפון, כידוע מספריהם וממצאים במקום, מלבד מה שהוא דבר ידוע ומפורסם בעולם כולו – ומציאת בית צביעה אחד או ב' אינה מפריכה קביעה זו בשום אופן. ברם, מה שמצאו שם היתה פורפורה חד-קוצים וממילא זה אמור להיות מקום לצביעת ארגמן, ולא תכלת. ויש לזכור שגם בעיר ארפד הנמצאת יותר ממאה ק"מ מהים מצאו ערימות ענקיות על יד בית צביעה; זאת אומרת, שידעו באותו זמן (התקופה היוונית) להוביל חלזונות חיות למרחקים. והוא עצמו כבר כתב שמצאו קונכיות פורפורה בקרבת הר הבית, ואף אחד לא חושב ששלו אותן מהשילוח.

✳ בדברי פליניוס . . . כתוב שקמים דרסת פתיון של חלזונות . . . נשכניים . . . ועוקלות אותם בלשונם . . . וכך ניתלים דרסת.

✳ סוף סוף הוא מביא לנו מדברי פליניוס – ולא רק שמועות בשמו, אלא שמביא רק מקצת דבריו, וגם שכח מכל שאר חכמי האומות. והנה הדברים כהויתן: ברשתות שמים פתיונות, והחלזון הלהוט אחר אחריהן מכניס לשונו בין אריגת הרשת ומתנפח מרוב תאוותנותו עד שנתפס ברשת – ומ"מ שמו רשת אחרת מתחתיה (כמוזכר באריסטו) כיון שהוא עלול להפיל את עצמו חזרה למים אם ירפה מהפתיון. גם פליניוס מתאר זאת אבל מוסיף את

להבדיל בין תכלית לארגון

הנקודה הזאת של "הבא לאכול נאכל", שזה דרכו בספרו, ללמד מוסר מהמציאות, ולועג על הפורפורה היקרה שכולם להוטים אחריה, איך רעבתנותה לאכול אחרים גורמת לה להיות "נאכלת" על ידם.

* איך יתכן שנפסקה מלכות תכלית אחר שהפורפורה מאוי לרוב ככל הים התיכון.

עייין עמ' יז והלאה איך יתכן, על ידי גזירת המלכות, שתפסק כל תעשיית הפורפורה מאגן הים התיכון.

* ומש"כ הרמב"ן פ' תלוא והתכלית גם היום לא ירים איש את ידו ללבוש חוץ ממלך הגוים, היינו ללבוש בגד תכלית, ובכלל זה בגד צבוע קלא אילן, ואין מצוה צדכיו שהיתה גזירה שלא ללבוש חוט אחד תכלית.

לא די לו מה שאסרה מלכות הרשעה על התכלית ושאר סוגי הפורפורה עד שבא לאסור גם קלא אילן. אבל מה נעשה כי קלא אילן היה בשימוש ללא הגבלה, משא"כ פורפורה. וגזירת המלכות היתה אפילו על חוט אחד של פורפורה בלבד – וכמו שנמצא בקודקס יוסטניוס; ולהבדיל – גם הרמב"ן לא הבדיל בין בגד שלם לחוט אחד. וגם הנחתו שהרמב"ן יקרא לקלא אילן "תכלית" היא בעייתית – וכידוע שרק לשיטת הרמב"ם "תכלית" היא שם צבע ולא צמר צבוע בדם החלזון דוקא.

* יתכן עוד הא דנמנעו גדולי הדורות ללכת עם תכלית מספק... דילמא נפק מיני חורבא, ע"י שיתקע הדבר.

פשוט שלא אומרים שיתקע הדבר אלא על מה שבודאי לא מקיימים בו מצוה – וכגון רימון ופריש במקום אתרוג; אבל כל שלוקחים מתוך ספק – כגון שופר של בהמה טמאה במקום שאין טהורה ואתרוג מורכב במקום שאין בלתי מורכב (ואעפ"י שהרוב המכריע של הפוסקים פוסלים מורכב) – לא חוששים לשמא שיתקע.

וה' יאיר עינינו באמיתת תורתו.